

BIJENKOMST OP VRIJDAG 3 MEI 1957 TE 's-GRAVENHAGE

Voordracht gehouden voor de Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap

door

Z.E. de Luitenant-Generaal der Cavalerie T. E. E. H. MATHON,
Directeur van het Defensie Studiecentrum

over

DE SAMENWERKING TUSSEN MILITAIRE EN CIVIELE LEIDING IN DE TOTALE OORLOG

Voorzitter: Z.E. Luitenant-Generaal b.d. M. R. H. CALMEYER

De *Voorzitter* opent de bijeenkomst met een welkomstwoord tot de gasten van hedenavond. Aangezien er geen punten van huishoudelijke aard zijn te behandelen, geeft hij het woord aan Generaal Mathon, voor het houden van zijn voordracht.

De Generaal Mathon:

Mijnheer de Voorzitter, toen ik van de zijde van Uw bestuur de uitnodiging ontving om over de samenwerking tussen militaire en civiele leiding in de totale oorlog te spreken, heb ik deze gaarne aanvaard.

Gaarne, omdat ik meen, dat het een belangrijk onderwerp is en bovendien met het oog op de toekomstige wijze van oorlogvoeren een nieuw onderwerp, waarbij men zich niet op voorbeelden uit het verleden kan beroepen. Evenmin heeft het zin voorbeelden uit het buitenland aan te halen. Gaarne heb ik de uitnodiging ook aanvaard, omdat ik meen hier geheel persoonlijk te kunnen spreken en bepaaldelijk in generlei opzicht een officiële mening weer te geven.

Bij het bespreken van de samenwerking tussen militaire en civiele leiding zou men er toe kunnen komen bestaande regelingen te behandelen. Al spoedig zou men daarbij stuiten op eisen van geheimhouding. Het wil mij daarom het beste voorkomen, dat ik deze samenwerking geheel theoretisch behandel, wel uitdrukkelijk voor zoveel voor Nederland van belang, doch in het midden latend of er een regeling in de door mij gewenst geachte zin al of niet bestaat.

Wil men de samenwerking tussen militaire en civiele leiding in de totale oorlog in beschouwing nemen, dan zal men eerst moeten vaststellen voor het uitvoeren van welke taken deze samenwerking vereist is. In het bijzonder zal men daarbij de civiele verdediging in Nederland in een toekomstige oorlog moeten bezien. Eveneens zal men nader moeten ingaan op hetgeen men onder militaire en civiele leiding verstaat.

Plaats en taak van Nederland bij de verdediging van het Westen.

In verband hiermede lijkt het mij allereerst noodzakelijk, dat ik zeer in het kort herhaal de plaats en de taak van Nederland bij de verdediging van het Westen, welke ik in 1955 in onze Vereniging ook in een ander verband mocht vermelden.

Nederland maakt deel uit van een Centraal Europese waarschuwings- en verdedigingszone. In deze zone wordt het vergeldingswapen — thans in het bijzonder de Amerikaanse en Britse strategische luchtmacht, in de toekomst „ballistic missiles”, gebaseerd in het Verenigd Koninkrijk — verdedigd, tegelijkertijd wordt het eigen grondgebied verdedigd.

In N.A.V.O.-verband is Nederland in deze zone:

- glaxis van de luchtverdediging van het Verenigd Koninkrijk en deel van de Europese luchtverdedigingsgordel;
- hoeksteen in het grondoperatiegebied, in het bijzonder deel uitmakende van de strategische verbinding tussen Centraal Europa en Denemarken, dat de uitgang van de Oostzee beheerst;
- schakel in het Centraal Europese etappegebied, zich uitstreckende van het Westeuropese havengebied tot het gebied, waar de geallieerde strijdkrachten zich bevinden en
- vooruitgeschoven deel van het Centraal Europese basisgebied.

Nederland is dus tegelijkertijd deel van het operatiegebied — met het oog op oorlogshandelingen in de lucht en op de grond — van het etappegebied en van het basisgebied.

TOEKOMSTIGE OORLOG

De algemene mobilisatie.

Een oorlog zal verrassend uitbreken. Men moet daarop voorbereid zijn, doch nimmer kan men volledig zijn voorbereid. In verband daarmee moet men de paraatheid snel kunnen opvoeren. Dit opvoeren van de paraatheid moet op elk gebied geschieden en is in wezen de algemene mobilisatie, waarvan de militaire en de civiele mobilisatie deel uitmaken.

De openingsfase.

In een toekomstige oorlog zal men gedurende een openingsfase een hevige strijd tussen de wederzijdse „Air Atomic Power” kunnen verwachten. Hoewel thans deze „Air Atomic Power” in beginsel bestaat uit de Amerikaanse en Britse strategische luchtmachten en de Amerikaanse en Britse vliegvloot, schepen en zich dus niet in ons land bevindt, betekent dit niet, dat ons land voor luchtbombardementen met A-bommen gespaard zal blijven.

Naarmate de niet-strategische luchtmachten over A-wapens gaan beschikken, dan wel door geleide projectielen zullen worden vervangen, zal een tegenpartij, wier atomische middelen eveneens zullen zijn uitgebreid, ook in ons land doelen met deze middelen aanvallen.

De Minister van Binnenlandse Zaken heeft in 1955 in de Eerste Kamer de voor A-bombardementen in aanmerking komende doelen opgesomd. Ik moge in het midden laten of deze doelen: de voornaamste organen op de grond van de luchtmacht, tijdelijke concentraties van de vloot en van het leger en de 3 grote steden dezelfde zijn gebleven. Van groter betekenis acht ik het te doen uitkomen, dat niet elk object — noch met A-bommen, noch met andere middelen — zal worden aangevallen en tevens, dat de uitwerking van A-bommen een beperkte uitgestrektheid betreft, zodat men in beginsel op enige km van het trefpunt veilig is. H-bommen meen ik in Nederland vooralsnog buiten beschouwing te mogen laten. Ook zal zouden zij in een oorlog worden gebruikt, dan zal men deze verschrikkelijke wapens tegen belangrijker doelen gebruiken dan in ons land te vinden zijn.

Er zal veel worden getroffen, doch niet alles. Van de niet getroffen gebieden zal men bijstand moeten verlenen en in die gebieden zal men de gevolgen van de rampen elders moeten opvangen.

De strijd gaat in de openingsfase voort en in Nederland zal men evenals elders — in het bijzonder in West-Europa — moeten vechten, vliegen, varen en rijden. Toch gaat er ook iets voort, dat overeenkomst heeft met het gewone leven. Men zal wonen, werken en zich verplaatsen, ziek worden en genezen of sterven. Zelfs zal men zich willen en moeten onspannen.

In Groot-Brittannië is de civiele verdediging wel genoemd „the planning to survival”. Nu dreigt het gevaar, dat men verwacht, dat in de openingsfase het er alleen maar om gaat deze fase te overleven. Niets is minder waar. Iedereen zal een verbeterde strijd moeten voeren, een strijd tegen de vernieling, een strijd tot redding van mensen en dingen, een strijd om de reparatie, een strijd van het vernuft om omleidingen en omschakelingen tot stand te brengen en onverwachte hulpmiddelen te gebruiken, een strijd tegen de ontmoediging en tegen de angst.

Iedereen is strijder en liefst zoveel mogelijk op de plaats, waar hij reeds in vredetijd staat en in het werk, dat hij reeds in vredetijd doet. Niet altijd is dit door te voeren. Reeds terstond vangt het omschakelingsproces aan.

In deze openingsfase is Nederland in het bijzonder operatie- en etappegebied.

Het voortzetten van de oorlog

Gedurende het voortzetten van de oorlog zal zich het omschakelingsproces in het bijzonder voordoen. Uiteraard begint dit proces terstond bij het uitbreken van de oorlog, wellicht reeds daarvoor in tijden van toenemende spanning. Voor de sociaal-economische verdediging zal het in de openingsfase reeds aanvangen in de niet getroffen gebieden. Het proces zal echter — ondanks alle voorbereidingen tot het opvoeren van de paraatheid — betrekkelijk langzaam verlopen. Wijzigingen in de veeteelt en in de landbouw, welke voor de voedselvoorziening van belang zijn, wijzigingen in de industriële productie, wijzigingen in de arbeidsvoorziening kunnen onmogelijk in korte tijd tot stand komen.

Ten dele zal het omschakelingsproces eerst kunnen aanvangen na de openingsfase van de oorlog, als men er in geslaagd is een zekere chaos van vernieling, vernietiging en verwarring te boven te komen. Men moet er daarbij van uitgaan, dat de resultaten van de openingsfase een langdurig voortzetten

van de oorlog aan onze zijde mogelijk maken. Er zijn vele redenen om aan te nemen, dat een oorlog ook dan niet spoedig zal eindigen.

In deze periode begint Nederland betekenis te krijgen als vooruitgeschoven deel van het basisgebied en wordt dientengevolge de gehele sociaal-economische verdediging veel belangrijker.

De militaire verdediging

Bij alle volgende beschouwingen ga ik niet in op een bezetting van Nederlands grondgebied. Dit wil niet zeggen, dat ik het uitgesloten acht, dat de oorlogshandelingen op de grond tot gevolg kunnen hebben, dat tijdelijk of plaatselijk vijandelijke strijdkrachten in ons land aanwezig zullen zijn. Het heeft echter geen zin daarmee bij de civiele verdediging rekening te houden, terwijl de samenwerking van militaire en civiele autoriteiten bij de ont-ruiming van het betrokken gebied wel zeer afhankelijk zal zijn van de oorlogsomstandigheden van het ogenblik.

In het algemeen kan men zeggen, dat in het operatiegebied de militaire belangen overheersen, terwijl zij in het etappegebied zeer zeker van betekenis zijn naast de civiele belangen en in het basisgebied de civiele belangen overheersen. Toch zou ik met een dergelijke onderverdeling weinig rekening willen houden, omdat de moderne oorlogvoering zich over een zo diepe zone zal uitstrekken, zodat ook bij een strijd in Duitsland Nederland niet buiten het gebied van de oorlogshandelingen zal liggen. Nederland is te dichtbij gelegen en te ondiep, dat een verdeling in operatie-, etape- en basisgebied voor ons enige blijvende betekenis zou hebben. Het is om elke verwarring uit te sluiten, dat ik daarom zo min mogelijk de uitdrukking „forward strategy” gebruik. Deze uitdrukking wekt verwachtingen op ten aanzien van een zekere mate van veiligheid in Nederland, welke misleidend kunnen werken.

Tenslotte moge ik ten aanzien van de militaire verdediging nog een opmerking maken en wel, dat de aanwezigheid van geallieerde troepen in Nederland uit een oogpunt van gezagsverhoudingen geen verschil maakt. Alle wensen van geallieerde commandanten zullen door Nederlandse militaire autoriteiten worden vervuld, voorzoveel dit noodzakelijk en in het kader van de uitoefening van het Militair Gezag mogelijk is.

DE ALGEMENE MOBILISATIE

Synchronisatie

Het is niet mijn bedoeling uitvoerig op de mobilisatie in te gaan. Men moet deze mobilisatie in vredetijd volledig en gedetailleerd voorbereiden en daarbij zorg dragen, dat er een nauw verband tussen de militaire en de civiele mobilisatie zal bestaan, zonder dat er een volstreekte koppeling van civiele aan militaire maatregelen gewenst is. Een synchronisatie zal noodzakelijk zijn.

De samenwerking tussen militaire en civiele leiding kan bij de voorbereidingen tot stand komen in één of meer commissies. Slechts voorzoveel het noodzakelijk is om de leiding in de oorlog zelf te bespreken, moge ik hieraan het volgende toevoegen.

Mobilisatie van de Staten Generaal

Voor vele voorbereidingen en regelingen zijn maatregelen op het gebied van de wetgeving nodig. Ik ga er van uit, dat deze wetgeving in vredetijd tot stand is gekomen.

Zou men dit nalaten, dan zou men deze wetten in tijden van spanning — dus voor het uitbreken van een oorlog — in de Staten Generaal moeten brengen. Het zal dan bijzonder moeilijk zijn om het moment te bepalen. Bovendien zal men zelfs bij de snelste wijze van werken van de Staten Generaal geen zekerheid hebben, dat bij het uitbreken van een oorlog de betrokken wetten van kracht zijn.

Zou de wetgeving niet tijdig tot stand zijn gekomen, dan zou men of staatsnoodrecht moeten hanteren of/en gebruik moeten maken van wetten, die daartoe niet bestemd zijn. In een democratische rechtstaat mag men niet van deze gedachte uitgaan.

Ook al is de betrokken wetgeving in vredetijd tot stand gekomen, toch zal in oorlogstijd meermalen het optreden van het parlement noodzakelijk zijn. Groot-Brittannië heeft onder het Minister-Presidentschap van Churchill het beeld gegeven van een weerbare democratie. In het Lagerhuis zijn alle grote gebeurtenissen besproken en het parlement heeft een enorme steun gegeven aan een Regering, die nimmer heeft nagelaten zich tegenover het Parlement te verantwoorden.

Daarom geloof ik, dat men bij de huidige kans op het zeer verrassend uitbreken van een oorlog a.h.w. de mobilisatie van de Staten Generaal moet voorbereiden om te allen tijde er van verzekerd te zijn, dat de Wetgevende Macht haar taak zal kunnen vervullen.

De mobilisatie van de buitenlandse betrekkingen

Zeer veel aangelegenheden zullen in oorlogstijd in geallieerd verband worden geregeld. In verschillende geallieerde organen zal Nederland moeten zijn vertegenwoordigd. In het bijzonder geldt dit voor het bepalen van prioriteiten van de aanvoer, voor de regeling van het vervoer en voor de aanschaffingen. De bezetting van verschillende diplomatieke posten, missies en staven zal in oorlogstijd moeten worden versterkt. Het zal niet altijd mogelijk zijn daartoe uit Nederland tijdig de nodige mensen naar het buitenland te zenden. Uit de in het buitenland aanwezige Nederlanders zal een belangrijke, dikwijls ook deskundige — op het gebied van aanschaffingen en vervoer — versterking kunnen worden verkregen. Taken en bevoegdheden zullen tevoren moeten worden vastgelegd.

DE CIVIELE VERDEDIGING

De civiele verdediging omvat al hetgeen het maatschappelijk en economisch leven en in het bijzonder het moreel in stand houdt en beveiligt. Dientengevolge levert de civiele verdediging een bijdrage tot de overwinning.

Bij deze civiele verdediging doet zich de behoefte aan samenwerking tussen civiele en militaire leiding gevoelen. Het komt mij echter noodzakelijk voor alvorens op deze samenwerking in te gaan nader aan te geven, waaruit de civiele verdediging bestaat, waartoe ik ook naar bijgaand overzicht moge verwijzen.

Onderverdeling van de civiele verdediging

A Inwendige veiligheid	1. Inwendige veiligheid
B Burgerlijke verdediging	2. Telecommunicaties
	3. B.B., Evacuatie, Volksgezondheidszorg, Noodvoedsel- en drinkwatervoorziening en Noodhuisvesting
C Sociaal-Economische verdediging	4. Voedselvoorziening, industriële productie en Materialenvoorziening
	5. Arbeidsvoorziening
	6. Vervoer en Waterstaat
	7. Energievoorziening
D Morele weerbaarheid	8. Voorlichting, Onderwijs en opvoeding, Maatschappelijk werk en Ontspanning
Deze onderverdeling komt niet overeen met de indeling van de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding	

Voor het geven van leiding op elk gebied moct men in oorlogstijd over zeer goede *telecommunicaties* beschikken.

Te allen tijde zal gedurende de oorlog de *inwendige veiligheid* moeten worden gehandhaafd.

Samenvattend hetgeen ik over de openingsfase heb gezegd, zal het zwaartepunt van de civiele verdediging in die fase liggen bij al hetgeen de betekenis van Nederland als operatie- en etappegebied betreft.

Geheel Nederland is operatiegebied voor de luchtverdediging. In nauw verband daarmee staan de *B.B.*, de *evacuatie*, de *volksgezondheidszorg*, de *noodvoedsel*- en de *drinkwatervoorziening* en de *noodhuisvesting*.

Ten aanzien van de strijdkrachten in Nederland en in Duitsland — ten dele ook in België — is geheel Nederland ook etappegebied. Hier is de civiele verdediging op het gebied van het *vervoer* en de *waterstaat* van zeer grote betekenis.

Beziet men Nederland gedurende het voortzetten van de oorlog als basisgebied, dan zijn de *voedselvoorziening*, de *industriële productie en reparatie* en de *materialenvoorziening* van betekenis en vooral op langere termijn.

Ook in dit stadium zijn het *vervoer* en de *waterstaat* van groot belang voor evengenoemde voorzieningen.

De *arbeidsvoorziening* heeft in de openingsfase een incidentele betekenis, in de volgende periode wordt dit een vraagstuk van meer algemene aard en op langere termijn.

Hoe gecompliceerder de moderne maatschappij wordt, hoe meer deze afhankelijker zal zijn van de *energievoorziening*, zowel gedurende de openingsfase als gedurende het voorzetten van de oorlog.

Van het allergrootste belang is de *morele weerbaarheid*. Ter versterking van deze morele weerbaarheid zal men in oorlogstijd aandacht moeten schenken aan de *voorlichting*, het *onderwijs*, het *maatschappelijk werk* en de *ontspanning*.

Bij dit alles moge ik alle maatregelen op *financieel* gebied, alsmede de *rechtspraak* — beide ook tot de civiele verdediging behorend — buiten beschouwing laten.

Het wil mij dan voorkomen, dat voor verdere beschouwingen de langzamerhand normaal geworden indeling voor de civiele verdediging in

- inwendige veiligheid,
- burgerlijke verdediging,
- sociaal-economische verdediging,
- morele weerbaarheid,

bezien zou dienen te worden in een 8-tal groepen:

1. telecommunicaties,
2. inwendige veiligheid,
3. burgerlijke verdediging, voorzoveel betreft: B.B., evacuatie, volksgezondheidszorg, noodvoedsel- en drinkwatervoorziening en noodhuisvesting,
4. sociaal-economische verdediging, voorzoveel betreft: voedselvoorziening, industriële productie en materialenvoorziening,
5. vervoer en waterstaat,
6. arbeidsvoorziening,
7. energievoorziening,
8. morele weerbaarheid, waartoe voorlichting, onderwijs, maatschappelijk werk en ontspanning ware te rekenen.

DE LEIDING IN NEDERLAND

De civiele leiding

Het heeft geen zin in Nederland te pleiten voor de figuur van een Minister-President, in wiens handen de hoogste Uitvoerende Macht berust. Bovendien gaat het in deze inleiding niet om de hoogste Uitvoerende Macht, want het is niet aan twijfel onderhevig, dat deze bij de Regering berust. Eén hoogste civiele ambtelijke leiding kennen wij niet, is niet te verwachten en behoeft niet te worden nagestreefd. De aangelegenheden van de civiele verdediging behoren tot de zorg van verschillende — eigenlijk alle — Ministeries. Coördinatie zal inderdaad door de Minister-President moeten geschieden, maar voor elk deel van de civiele verdediging berust de hoogste ambtelijke leiding bij de betrokken functionaris van het betrokken Ministerie onder verantwoordelijkheid van zijn Minister.

De militaire leiding

Velerlei voorbereidingen moeten in geallieerd verband worden getroffen, daarnaast vele in interdepartementaal verband. Voor beide is het noodzakelijkheid, dat er één centrale militaire instantie is en deze over een staf beschikt, welke haar in staat stelt het overleg in beiderlei verband te voeren.

In Nederland ga ik er van uit, dat de Voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven deze instantie is en over een dergelijke staf beschikt. In de meeste landen kent men een dergelijke figuur, in den vervolge zal ik deze aanduiden als Defensiestaf.

Het is niet mijn bedoeling enig contact van de Minister voor Defensie of van de Regering met de Chefs van Staven hierdoor uit te schakelen. De militaire behoeften op zich zelf en de militaire hiërarchie laat ik verder buiten beschouwing, aangezien het vraagstuk van de integratie van de militaire defensie thans niet aan de orde is. Reeds het geallieerde en het interdepartementale overleg zijn m.i. voldoende redenen voor één militaire leiding.

Gedecentraliseerde civiele leiding

Civil bestaat er bij bijna alle Ministeries een geografische onderverdeling van de onder haar ressorterende diensten. Bij deze onderverdeling is zeer sterk rekening gehouden met de bestuurlijke indeling van het land in provincies, zelfs al komen de betrokken ressorten niet altijd overeen met een provincie (b.v. ambtsgebieden van een P.G. omvatten meer dan één provincie, telefoondistricten zijn anders ingedeeld).

Bij het Ministerie van Economische Zaken, waar men een geografische indeling niet kent, is deze voor oorlogstijd wel voorzien en denkt men aan Territoriale of Provinciale Economische Commissarissen.

De bestuurlijke indeling in provincies en gemeenten is voor de civiele verdediging van zeer groot belang. Men mag zeggen, dat gelukkig in ons land de bevolking in de Commissaris der Koningin en in de Burgemeester a.h.w. de natuurlijke gezagsdrager ziet van wie een ieder verwacht, dat leiding in de ruimste zin zal uitgaan. Aangezien naar mijn mening civiele verdediging in grote mate bestuur in oorlogstijd is, zullen beide autoriteiten een belangrijke rol hebben te vervullen.

Het is echter niet zo, dat in een provincie de Commissaris der Koningin zeggenschap heeft over de in die provincie aanwezige rijksdiensten. Mede daarom is het gewenst deze gedecentraliseerde leiding reeds in vreedstijd voor te bereiden, teneinde, in oorlogstijd daarvan de vruchten te plukken. Evenals er een C.A.V. en talloze andere commissies bestaan, zouden er in vreedstijd Provinciale Verdedigingsraden en in het bijzonder in grotere gemeenten Gemeentelijke Verdedigingscommissies resp. onder voorzitterschap van de Commissaris der Koningin en van de Burgemeester dienen te bestaan, welke in nauw verband met de militaire autoriteiten voorbereidingen zouden moeten treffen.

In deze raden en c.q. in deze commissies zouden ook rijksambtenaren verantwoordelijk voor hun dienst in de betrokken provincie of gemeente zitting dienen te hebben, dan wel daarvan als buitengewoon lid deel moeten uitmaken.

Op deze wijze leert men elkaar kennen en vertrouwen, geraakt men op de hoogte van de gezamenlijke problemen en leert men gezamenlijk werken.

Van grote betekenis zal het zijn, indien leden van Gedeputeerde Staten en Wethouders in deze lichamen zitting hebben om de Commissaris der Koningin resp. de Burgemeester bij te staan en vooral om hen in oorlogstijd te kunnen vervangen. De arbeid zal dan zo inspannend zijn, dat de vervanging geregeld moet zijn om de continuïteit te waarborgen.

In een provincie en in een gemeente zou ook in oorlogstijd resp. een dergelijke Verdedigingsraad en een Verdedigingscommissie, optredende onder verantwoordelijkheid van het normale Provinciale en Gemeente-Bestuur van waarde zijn.

Gedecentraliseerde militaire leiding

Om militaire redenen is Nederland in oorlogstijd verdeeld in territoriale gebieden, die onder bevel staan van — met één naam aan te duiden — territoriale autoriteiten (T.A.n.). Deze territoriale gebieden komen niet altijd overeen met provincies. Hieruit zullen bij de samenwerking tussen militaire en civiele autoriteiten extra moeilijkheden kunnen voortvloeien, welke echter allerminst onoverkomelijk zijn.

De taak van een T.A. is zonder enige twijfel een interservicetaak, ook al heeft hij niet altijd strijdkrachten van de 3 krijgsmachtdelen onder zijn bevel.

Hij is in de regel belast met de grondverdediging van het betrokken gebied en heeft daartoe — eveneens in de regel — de in dat gebied aanwezige troepen onder zijn bevel. Aan hem zijn bepaalde — meestal zeer beperkte — bevoegdheden van het Militair Gezag door boven hem gestelde autoriteiten gedelegeerd. In het bijzonder voor de handhaving van orde en rust, doch ook voor de beveiliging van het verkeer zal hij van deze bevoegdheden gebruik kunnen maken.

Er zijn verschillende van hogerhand vastgestelde regelingen, welke ook voor een T.A. gelden, c.q. waardoor militaire aangelegenheden in zijn gezagsgebied aan zijn bemoeienis onttrokken blijven.

De betekenis van een T.A. tegenover de betrokken civiele autoriteiten zal in zijn rang tot uiting moeten komen. Het is bepaald ongewenst, dat hij rechtstreeks aan het commando over een bepaalde troepeneenheid is gebonden en dientengevolge met zijn Staf tegelijkertijd met dit onderdeel eventueel in oorlogstijd zou worden verplaatst.

De hiërarchie in de territoriale bevelvoering meen ik hier buiten beschouwing te kunnen laten.

De staat van beleg

Met het oog op de militaire operatiën zal het noodzakelijk zijn, dat reeds vroegtijdig aan militaire autoriteiten bijzondere bevoegdheden kunnen en zullen worden gegeven. Deze bevoegdheden kunnen zij verkrijgen op grond van het afkondigen van de staat van beleg. *)

Het is dan geenszins de bedoeling, dat deze militaire autoriteiten alle civiele aangelegenheden gaan regelen. Zij zijn daartoe allerminst de meest geschikte personen, reeds om de eenvoudige reden, dat dit niet hun normale taak is. Bovendien is hun voornaamste taak de verdediging en zouden zij daarvan afgeleid worden, indien zij zich met andere taken zouden gaan bezig houden.

*) De staat van oorlog blijft hier buiten beschouwing.

Alleen in het belang van militaire operatiën kunnen zij op grond van de staat van beleg — indien daartoe althans ingevolge bevelen van hogerhand gerechtigd — bijzondere bevoegdheden uitoefenen. Zij zullen er steeds naar streven, dat de civiele autoriteiten, wier normale taak het is de betrokken bevoegdheden uit te oefenen, dit ook bij de staat van beleg zullen blijven doen. Eventueel zullen zij deze autoriteiten bepaalde aanwijzingen geven.

Van civiele zijde staat men veelal met een zekere huiverigheid tegenover de staat van beleg. Toch is deze onvermijdelijk en zal van militaire zijde de grootste voorzichtigheid worden en moeten worden betracht bij het hanteren van bijzondere bevoegdheden.

Aangezien ik mij in deze inleiding beperken zal tot de oorlog zelf, zal ik niet ingaan op het tijdstip van afkondigen van de staat van beleg.

Voor velen wellicht ten overvloede moge ik hier aan toevoegen, dat het Militaire Gezag te allen tijde ondergeschikt blijft aan de Regering.

SAMENWERKING TUSSEN CIVIELE EN MILITAIRE LEIDING

Na een nadere indeling van de civiele verdediging te hebben vastgesteld en in enige hoofdtrekken de civiele en de militaire leiding en de bijzondere bevoegdheden van deze laatste te hebben aangegeven, meen ik thans de samenwerking in beschouwing te kunnen nemen.

Voorop dient te worden gesteld, dat de civiele verdediging behoort tot de zorg van alle Ministeries (die van Buitenlandse Zaken en van Zaken Overzee blijven hier verder buiten beschouwing).

Wederzijdse bijstand

Men kan zelden bij de civiele verdediging vaststellen, dat deze geschiedt uitsluitend ten behoeve van burgers. In bijna alle gevallen (onderwijs is overwegend een civiel belang) kan men een verschil noch naar bestemming, noch naar herkomst van middelen maken. Telecommunicaties, geneskundige hulp, vervoer zijn wel de duidelijkste voorbeelden van gemengd civiel en militair gebruik. Voorlichting en ontspanning kan men niet of niet meer onderverdelen naar degenen, die men wil bereiken. Doch ook handhaving van de inwendige veiligheid geschiedt om civiele en militaire redenen door civiele en militaire organisaties. Bij de voedselvoorziening kan zich in noodgevallen hetzelfde voordoen als bij de volksgezondheidszorg, nl. dat het niemand interesseert of men als burger of als militair eet uit een civiele of uit een militaire keuken, evenmin als het van groot belang is of men als burger of als militair van civiele of van militaire zijde medische hulp krijgt. Bij de voedselvoorziening put men evenals bij de volksgezondheidszorg voor burgers en militairen uit dezelfde bronnen.

Gelet op de kans op zeer veel vernielingen dikwijls in een uitgestrekt gebied kan het van zeer groot belang zijn, dat men van civiele en van militaire zijde er allereerst naar streeft elkaar bijstand te verlenen zonder onderscheid van bestemming, organisatie of herkomst van de middelen.

Geleidelijk zal het wellicht mogelijk worden voor deze verlening van wederzijdse bijstand enige regels vast te stellen zoals nu voor het verlenen van militaire bijstand bestaan. Het wil mij voorkomen, dat men hiertoe echter met grote voorzichtigheid eerst na het houden van vele oefeningen zal moeten overgaan.

Centralisatie en decentralisatie

Zeer moeilijk is een duidelijke scheiding te maken tussen hetgeen centraal en gedecentraliseerd moet worden geregeld. Sommige regelingen betreffende de inwendige veiligheid, het vervoer, de voedselvoorziening en de materialen-voorziening zullen centraal moeten worden getroffen en toch dikwijls gedecentraliseerd moeten worden uitgevoerd. Direct naast en in verband met het vervoer is de waterstaat in overwegende mate een provinciale aangelegenheid. Bij de B.B. is men terecht uitgegaan van de gemeente onder de verantwoordelijkheid van de Burgemeester als kernrayon. Toch zal daar veel provinciale bemoeienis noodzakelijk zijn. Het gebruik van de mobiele colonnes zal nationaal dienen te worden geregeld.

Spreiding van de leiding

De ontwikkeling van de oorlogvoering brengt echter een zekere tendens in de civiele verdediging teweeg.

De enorme concentratie van vernielende en vernietigende kracht veroorzaakt een vèrgaande verspreiding in de verdediging en noodzaakt tot decentralisatie. In grote mate zal men de leiding moeten overlaten aan de gezagsdragers in verschillende delen van het land.

Ten onrechte wordt dan dikwijls uitgegaan van het verbreken van de verbindingen. Dit is niet het criterium. Doch de mate van vernieling, van verwarring en van onoverzichtelijkheid, welke uit de hevige wapenwerking voortkomt, de noodzakelijkheid van zeer snel maatregelen te nemen in een dergelijke verwarde en onoverzichtelijke toestand leiden tot een zelfstandigheid van en het betonen van initiatief door de autoriteiten in bepaalde gebieden.

Hier ontmoeten civiele en militaire autoriteiten elkaar, allereerst Commissarissen der Koningin en T.An, ook Burgemeesters en T.An. Het zal zelfs, al zouden de verbindingen in tact zijn, practisch uitgesloten zijn van een centraal punt bevelen te geven in verschillende delen des lands. Men zal de toestand niet kunnen overzien en een voortdurende behoefte hebben, dat regionaal en lokaal de verantwoordelijkheid voor beslissingen zal worden aanvaard.

Gelukkig, dat in Nederland historisch en feitelijk het aanvaarden van deze verantwoordelijkheid steeds mag worden verwacht.

Spreiding van de reserves; een zekere mate van „autarkie”

Indien men een dergelijke, gedecentraliseerde leiding aanvaardt, moet men deze voorzien.

Wellicht zal dit in wettelijke, doch zeker in ambtelijke regelingen tot uiting moeten komen. Doch bovendien zullen aan de regionale en lokale autoriteiten eigen middelen, a.h.w. eigen reserves ter beschikking moeten staan. Een zekere mate van „autarkie” zal nodig zijn. Een zekere mate, want bijna steeds zullen er in het betrokken gebied middelen voorkomen, welke voor elders, voor het gehele land bestemd zijn. Geldt dit voor de steenkolen en voor de petroleum, evenzeer is dit met vele veeteelt-, land- en tuinbouw- en industriële producten het geval. Bovendien moet de centrale leiding de mogelijkheid hebben bepaalde middelen, bepaalde reserves te concentreren op plaatsen, waar dit in bepaalde gevallen nodig is.

Geen uniformiteit, doch flexibiliteit

Uit het vorenstaande volgt reeds, dat er niet naar gestreefd kan worden in het gehele land uniformiteit te bereiken. Zowel oorlogshandelingen als nationale, regionale en locale behoeften kunnen tot verscheidenheid en bovendien tot flexibiliteit — de mogelijkheid van overgang van de ene naar de andere methode — nopen.

Civiel verdedigingsplan en analyse

Wel zal het van zeer veel belang zijn, dat in de provincie en in grote gemeenten in vreedstijd een *civiel verdedigingsplan* wordt opgemaakt, berustende op een *analyse* zoals dit ook bij de militaire verdediging geschiedt.

In die analyse zullen factoren zoals vijand, eigen partij en terrein in beschouwing dienen te worden genomen, de eigen beschikbare middelen moeten worden nagegaan, bijzondere omstandigheden in aanmerking worden genomen. Al deze elementen bedoel ik hier niet alleen in militaire zin. Onder vijand versta ik evenzeer als vijandelijke strijdkrachten kansen op versterking van de inwendige veiligheid, vernieling, schaarste, aantasting van het moreel e.d. Het belangrijkste is het in een bepaald gebied of in een bepaalde plaats te bereiken doel, a.h.w. de functie van het gebied of van de plaats, de opdracht, welke men van hogere hand aan het gebied zou geven, indien het geven van een dergelijke opdracht ooit nodig zou zijn, ooit zou geschieden! In vele gevallen zal dit doel meerledig zijn, in Limburg zal het b.v. de steenkolenvoorziening van Nederland en de mogelijkheid van geallieerd verkeer en van verkeer ten behoeve van deze steenkolenvoorziening zijn; in Rotterdam zal het havengebied het zwaartepunt vormen, doch doorgaand verkeer eveneens van het grootste belang zijn.

Commissarissen der Koningin en Burgemeesters

Voor het maken van een dergelijke analyse in vreedstijd is overleg nodig. Korthedshalve zou ik willen zeggen, dat Commissarissen der Koningin en Burgemeesters:

- zich zullen moeten oriënteren omtrent geallieerde, militaire en civiele plannen, deze laatste van Rijk en gemeente en ten aanzien van deze plannen zullen moeten adviseren;
- zullen moeten „commanderen”, indien zij zelf over de nodige bevoegdheden beschikken en de uitvoering moeten controleren;
- zullen moeten coördineren, indien zij zelf niet de vereiste bevoegdheden hebben en in dergelijke omstandigheden veelal ook zullen moeten stimuleren.

Zonder twijfel kan men zeggen, dat het coördineren en het stimuleren het moeilijkste zullen zijn en dat het uitgesloten zal zijn daartoe wettelijk regelingen te treffen.

Wisseling van prioriteiten

Hoe dient nu de samenwerking met de militaire autoriteiten te geschieden. Hiermede kom ik op het kernpunt van mijn betoog. Ik geloof niet, dat men van een permanente prioriteit van militaire belangen kan spreken en ik geloof

noch minder, dat men aan militaire autoriteiten de leiding van militaire en civiele verdediging kan geven.

Militaire prioriteiten naar plaats en omvang kunnen somtijds in bepaalde gebieden noodzakelijk zijn in bepaalde omstandigheden. Zelfs in hetgeen men zo gaarne operatiegebied noemt, zal er geen absolute prioriteit zijn. De afvoer van petroleum en kolen resp. uit Schoonebeek en Zuid-Limburg kan noodzakelijk blijven en bepaalde eisen op vervoersgebied stellen.

Wel zullen militaire operatiën voorrang hebben. Militaire operatiën moet men daarbij ruim opvatten, want aanvoer, voorziening en evacuatie kunnen daar direct mee verbonden zijn. De militaire leiding zal zich goed moeten realiseren in hoeverre prioriteit vereist is en niet mogen aarzelen van haar bevoegdheden gebruik te maken. De staat van beleg geeft haar deze bevoegdheden. Juist omdat deze zo verstrekkend kunnen zijn, wordt er van militaire zijde de grootste voorzichtigheid betracht bij het delegeren van dergelijke bevoegdheden.

Van civiele zijde zal men zich werkelijk in oorlogstijd wel bewust zijn, dat de militaire leiding een grote mate van bewegingsvrijheid nodig heeft. Omgekeerd moet het veelzijdig en diepgaand overleg in vredetijd de militaire autoriteiten hebben geleerd, waar en wanneer de grote civiele belangen gelden.

Van een parallelliteit van militaire en civiele belangen kan men niet altijd spreken, veelal zullen het wisselende prioriteiten zijn, evencens afgewisseld door periodes, waarin parallelliteit voorkomt.

In bepaalde gevallen kunnen zich altijd conflicten voordoen en zal een beslissing van hogere instanties, tenslotte van de Regering, moeten worden ingeroepen. Oorlogsnoodzaak kan er toe leiden, dat in spoedgevallen een militaire beslissing de doorslag geeft. Hierbij moet men in aanmerking nemen, dat ook in de militaire voorschriften bepaalde aangelegenheden, b.v. het brengen van wijzigingen in de waterstaatkundige toestand, het uitvoeren van vernielingen slechts op bevel van de hoogste militaire instanties mogen geschieden.

Uit het vorenstaande volgt reeds, dat indien zowel civiele als militaire autoriteiten de bevoegdheid hebben een bepaalde maatregel te treffen, zulks in beginsel behoort te geschieden door en onder verantwoordelijkheid van het civiele gezag.

Het kan voorkomen, dat het verloop van de militaire operatiën dan wel de voorbereidingen daartoe beslist vereisen, dat de militaire autoriteiten de verantwoordelijkheid — met inbegrip van het nemen van de beslissing omtrent de noodzakelijkheid der maatregel — aan zich trekken.

Ook in dat geval verdient het aanbeveling, dat de praktische uitvoering zoveel mogelijk zal worden overgelaten, c.q. opgedragen aan de burgerlijke autoriteiten.

Algemene en bijzondere prioriteiten

Indien men aldus uitgaat van wisselende prioriteiten en in beginsel van een civiele leiding, zijn er dan in het geheel geen regels voor het vaststellen van prioriteiten op te stellen?

Ik meen van wel en kan me voorstellen, dat b.v. op het gebied van vervoer, van manpower, van bestemming van materialen wel *algemene prioriteiten* kunnen worden bepaald. Dit zal dienen te geschieden in vredetijd en in

oorlogstijd in raden en/of in commissies, waarin alle belanghebbende instanties zijn vertegenwoordigd. Toch moet men ook daarbij aanvaarden, dat van deze regels moet kunnen worden afgeweken in bijzondere omstandigheden en in bepaalde gebieden. Dergelijke *bijzondere prioriteiten moeten zelfs* — c.q. tijdelijk — door regionale en/of lokale autoriteiten kunnen worden vastgesteld.

Geen uitvoerende taak aan commissies

Het zal U wellicht zijn opgevallen, dat ik tot nu bij het in beschouwing nemen van de leiding de Commissie Algemene Verdedigings-Vorbereiding (C.A.V.) nimmer heb genoemd. De reden daarvan is, dat n.m.m. de C.A.V. niet de leiding in oorlogstijd kan uitoefenen. In vreedstijd is deze C.A.V. noodzakelijk en verricht zij zeer belangrijk werk als een adviescommissie voor de Regering of/en van een uit de Regering gevormde Algemene Verdedigings Raad (A.V.R.). Zij biedt de gelegenheid aan vele bij de militaire en de civiele verdediging betrokken autoriteiten om met elkaar in aanraking te komen en overleg te plegen. Ongetwijfeld wordt ieders inzicht daardoor verruimd en verdiept. Echter een commissie is op zichzelf beschouwd niet het orgaan om leiding te geven in oorlogstijd. Bovendien laat de verantwoordelijkheid van iedere Minister dit niet toe en een Eerste Minister, zoals in het V.K. zou ik — zoals reeds uiteengezet — niet bepleiten. Eén sterk gecentraliseerde ambtelijke leiding, welke dan ook een behoorlijke staf zou vereisen, acht ik niet nodig en in verband met de gecompliceerdheid van de materie ook niet gewenst.

Acht ik een veelhoofdige leiding van een commissie onmogelijk, zeer in het bijzonder mag ik waarschuwen tegen de gedachte in oorlogstijd leiding te laten geven door velerlei commissies. Dit komt er op neer, dat elke autoriteit van enige betekenis zichzelf en zijn aandacht zou moeten verdelen over 3 of 4 commissies, hetgeen volslagen onmogelijk is. Het bestaan van verschillende commissies in vreedstijd leidt er wel toe, dat men in oorlogstijd in een bepaald geval terstond weet, wie of daarbij betrokken zijn en deze autoriteiten bijeen kan roepen en deze a.h.w. aan elkaar gewend zijn. De beslissing zal tenslotte voor de verantwoordelijkheid van één of meer Ministers — in elk geval op zichzelf te beschouwen — komen.

Wel zal het gewenst zijn, dat in de C.A.V., c.q. ook in andere commissies *richtlijnen* zullen worden ontworpen, in sommige gevallen, ook *instructies*, welke door de Regering, c.q. door de A.V.R. zullen worden uitgegeven aan bepaalde autoriteiten of aan bijzondere organen van leiding, waarover ik straks zal spreken. Voor vele lagere autoriteiten zouden dergelijke richtlijnen nu reeds van groot belang zijn voor hun eigen oriëntering en voor de door hen zelf te verrichten arbeid.

GEMENGDE ORGANEN VAN LEIDING

De Defensiestaf.

In het vorenstaande heb ik mij de Defensiestaf als een militair orgaan gedacht, doch een militair orgaan, waarbij men van de zijde van alle Ministeries terecht kan voor alle centraal te behandelen aangelegenheden van civiele verdediging.

In zijn organisatie zal deze Staf overeen komen met een normale Staf, doch slechts bestaan uit een zeer beperkt aantal officieren van de 3 krijgsmachtdelen.

Als de Chef van de Defensiestaf de Verenigde Chefs van Staven presideert, zie ik in dit laatste orgaan geen behoefte aan een permanent civiel lid.

Uiteraard acht ik het wel logisch, dat voor de verdedigingsvoorbereidingen de Voorzitter van de C.A.V. meermalen tegenwoordig zal zijn bij een bijeenkomst van de V.C.S. In oorlogstijd heeft in mijn gedachte de C.A.V. geen uitvoerende bevoegdheid en is er daarom ook geen reden voor een permanent lidmaatschap van de V.C.S.

Bijzondere organen van leiding

Op bepaalde organen van de leiding moge ik nader ingaan aan de hand van voorenvermelde indeling van de civiele verdediging in 8 groepen.

Telecommunicaties zijn voor de civiele en voor de militaire leiding en bevelvoering ook in geallieerd, nationaal en gedecentraliseerd verband van bijzonder belang. Een gemengd civiel-militair orgaan is nationaal noodzakelijk om zich in talloze omstandigheden snel te kunnen redden.

Inwendige veiligheid is in beginsel een civiele aangelegenheid en de handhaving geschiedt het meest doelmatig met civiele middelen. Aangezien op dit gebied aan het Militair Gezag grote bevoegdheden zijn toegekend teneinde z.m. de militaire verdediging en de krijgsmacht te beveiligen, zal een nauwe samenwerking tussen de civiele leiding en de Defensiestaf en op lager niveau tussen de civiele leiding en T.An nodig zijn. Het komt mij voor, dat aan civiele zijde een duidelijke behoefte bestaat aan centrale leiding, aangezien een tegenstander eveneens centraal geleid wordt en volgens een algemeen plan zal optreden of..... niet optreden. Tevens moet regionaal en lokaal een dergelijke leiding mogelijk zijn. Van militaire zijde zal men moeten inzien, dat de fijnere methodes en middelen noodzakelijk voor het handhaven van de inwendige veiligheid het beste door de civiele autoriteiten kunnen worden gehanteerd.

Burgerlijke verdediging, voorzoveel betreft B.B., evacuatie, volksgezondheidszorg, noodvoedsel- en drinkwatervoorziening en noodhuisvesting, is overwegend een civiele aangelegenheid en wel een bestuursaangelegenheid. Een sterke mate van decentralisatie zal op de voorgrond treden, waarbij in het bijzonder de belangen van de luchtverdediging zullen moeten prevaleren, zolang in het betrokken gebied geen oorlogshandelingen op de grond plaatsvinden.

Aangezien het in de regel om noodtoestanden zal gaan, meen ik, dat de Commissarissen der Koningin en de Burgemeesters leiding zullen moeten geven en een en ander zodanig moet zijn voorbereid, dat deze leiding ook zal worden aanvaard in gevallen, dat bepaalde bevoegdheden ontbreken.

Wellicht zouden er redenen zijn nationaal over een gemengd orgaan te beschikken onder leiding van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, waardoor het overleg met de Defensiestaf wordt vergemakkelijkt. Op geneeskundig gebied zal een dergelijk — doch dan civiel-militair — orgaan zeker noodzakelijk zijn.

Sociaal-economische verdediging, voorzoveel betreft voedselvoorziening, industriële productie en materialenvoorziening is een aangelegenheid op langere termijn bij het voortzetten van de oorlog en bij het omschakelingsproces, dat zich voltrekt, in het bijzonder als Nederland ook basisgebied is. De meeste regelingen zullen van nationale aard zijn. Overleg met de Defensiestaf zal noodzakelijk zijn, omdat ook in militaire behoeften moet worden voorzien en het benutten van de hulpbronnen van oorlogshandelingen afhankelijk is. Uit dit overleg kan nader overleg met bepaalde militaire aanschaffende, beherende en verstreckende autoriteiten voortvloeien. Een reden voor gemengde organen *) zie ik bij deze vraagstukken op lange termijn niet. Bemoeienis van een Defensiestaf acht ik noodzakelijk, omdat men verder vooruit moet kunnen zien en meer op de hoogte van de militaire operatiën moet zijn dan militaire aanschaffende autoriteiten kunnen doen of kunnen zijn. Van militaire zijde moet men op lange termijn in grondstoffen kunnen denken en behoeften kunnen bepalen. Dit zijn geen leger-, luchtmacht- of marine-aangelegenheden, doch krijgsmachtzaken en behoren daarom bij een Defensiestaf te geschieden. Bovendien vereisen dergelijke aangelegenheden geallieerd overleg, hetgeen een reden temeer is, dat een Defensiestaf deze behoort te behandelen.

Voor de opslag van materialen, alsmede van producten zal eveneens overleg met de Defensiestaf nodig zijn.

De reparatie — reeds in de openingsfase aanvangende — is in Nederland van groot belang, omdat daardoor een deel van de aanvoer overzee kan worden bespaard. In het algemeen zal zoveel mogelijk van particuliere bedrijven gebruik gemaakt worden. Vele voorbereidingen zijn in vredestijd nodig en mogelijk. Elke dienst zal zelf dergelijke voorbereidingen moeten treffen. Voor gemengde organen zie ik geen redenen aanwezig.

Vervoer en waterstaat zijn belangrijke aangelegenheden in een land als Nederland, dat van zoveel betekenis is als etappegebied. Men kan deze aangelegenheden niet aan nationale grenzen gebonden achten. Men moet kunnen aansluiten op geallieerde organen en methodes. Naar omvang en hulpmiddelen blijft het een civiele aangelegenheid, welke echter in nauw verband staat met het militaire orgaan. Van civiele zijde is een gemengd orgaan gewenst, waaraan de militaire wensen kunnen worden kenbaar gemaakt. Het gemengde civiele orgaan moet een overgang van de ene wijze van vervoer naar de andere kunnen regelen.

Het zeeverkeer en de organisatie van de havens — hoe belangrijk ook — laat ik hier buiten beschouwing. Beide — met eigen organisaties — zijn wel zeer bijzonder in het geallieerde overleg betrokken.

Arbeidsvoorziening is ten dele een aangelegenheid op korte termijn veelal van incidenteel karakter, ten dele een aangelegenheid op lange termijn.

Op korte termijn zullen vele zaken, onder inachtneming van enige centraal gegeven richtlijnen, kunnen worden behandeld door de organen van de arbeidsvoorziening. Het zal vele autoriteiten wel vreemd zijn, dat zij hier

*) Buiten beschouwing moge hier blijven, dat voor de civiele organen ten behoeve van de sociaal-economische verdediging een beroep zal worden gedaan op particuliere personen uit het bedrijfsleven.

niet rechtstreeks of in overleg met de Burgemeesters kunnen optreden, doch de Arbeidsbureaus zijn de aangewezen en terzake kundige instanties.

Het manpower-vraagstuk is echter ook een vraagstuk van meer algemene aard, vooral bij het voortzetten van de oorlog. Het wordt dan één van de belangrijkste en moeilijkste vraagstukken, aangezien het om mensen en hun persoonlijke plichten, rechten en eigenschappen gaat. Steeds weer opnieuw blijkt, dat een oorlog met en door mensen wordt gevoerd en dat het leiden van mensen zeer bijzondere moeilijkheden met zich brengt.

Ik meen, dat hierbij de Directeur-Generaal van de Arbeidsvoorziening behoefte zal hebben aan nauw contact met de Defensiestaf om dezelfde redenen, welke ook bij de samenwerking ten aanzien van de sociaal-economische verdediging golden.

Energievoorziening is zowel voor de militaire als voor de burgerlijke en voor de sociaal-economische verdediging in de huidige maatschappij van uitnemend belang.

Het komt mij voor, dat de verschillende wijzen van energievoorziening — thans voornamelijk steenkolen, petroleum, electriciteit en gas, in de toekomst ook atoomenergie — tezamen dienen te worden gezien. In bijzonder is het een civiele aangelegenheid, zij het ook, dat men er militair zeer afhankelijk van is. Een civiel orgaan, in verband met de verscheidenheid in wijzen van energievoorziening waarschijnlijk van gemengde samenstelling en waarin eventueel ook militairen zouden dienen te worden opgenomen, acht ik wel noodzakelijk.

Morele weerbaarheid is voorzoveel onderwijs en maatschappelijk werk betreft, overwegend een civiele aangelegenheid, ten dele voor de verantwoordelijkheid van de betrokken Ministeries, ten dele voor die van de lagere bestuursorganen, ten dele voor particuliere verantwoordelijkheid.

De voorlichting is een civiele en militaire aangelegenheid, in grote mate beïnvloed door politieke en militaire overwegingen. Zij eist behalve grondige voorbereiding en organisatie, voortdurende zorg en een zeer snel op de omstandigheden reagerend, dynamisch optreden. Niet mag uit het oog worden verloren, dat in normale tijden de voorlichting voor het overgrote deel van particuliere zijde geschiedt en naar onze opvattingen dient te geschieden.

Vandaar, dat ik meen, dat men voor oorlogstijd een gemengd civiel-militaire leiding dient te organiseren, waarin een ruime plaats aan particuliere invloed moet worden geboden.

Bovendien is er een regionale en veelal ook een lokale organisatie noodzakelijk. Hierbij is het zeer moeilijk aan te geven, wanneer en hoe deze moet optreden en op welke wijze deze in de geest van de centrale leiding zelf voorlichting kan geven.

Elk Ministerie zal altijd behoefte hebben op eigen gebied voorlichting te geven.

Ook te dien opzichte zal een coördinatie nodig zijn.

Ten slotte is een voorlichting niet mogelijk zonder middelen van opiniepeiling te benutten. Het gemengde civiel-militaire orgaan zal daarom ook hierover moeten beschikken.

Voorzoveel er in Nederland sprake kan zijn van deelname aan de geallieer-

de psychologische oorlogvoering, geloof ik, dat dit een civiel-militaire gelegenheid is en door hetzelfde evengenoemde orgaan zou moeten worden geleid.

Elk voorlichtingsorgaan dient zeer dicht bij de hoogste leiding te staan. Bij een centraal orgaan zal dit ten aanzien van meer dan één Minister, alsmede ten aanzien van de Chef van de Defensiestaf het geval dienen te zijn.

Regionaal doet zich een zelfde behoefte voor ten aanzien van de Commissaris der Koningin en de T.A.

Een samenvoeging van civiele en militaire voorlichting zal vele moeilijkheden met zich brengen, doch zal zoveel en zo lang mogelijk dienen te worden nagestreefd.

De *ontspanning* is een belangrijke factor voor de instandhouding van het moreel. Het heeft n.m. thans geen zin meer deze voor burgers en militairen gescheiden te organiseren. Voor militairen zal dit er altijd toe leiden, dat men op het peil van de „Frontbühne” zal blijven. Bij de huidige verschrikkingen van de oorlog dient er meer te worden bereikt.

Een goede organisatie van de ontspanning is nog niet te voorzien. Voorshands zal men behalve incidentele bemoeienis van bepaalde militaire en civiele autoriteiten, in grote mate afhankelijk zijn van particulier initiatief. Toch meen ik, dat men hier niet mede volstaan kan en een gemengde civiele-militaire leiding noodzakelijk zal zijn.

Research

Bij de onderverdeling van de civiele verdediging is de research niet vermeld. Toch is deze van zeer grote betekenis.

Een nauwe samenwerking tussen militaire en civiele research zal zeer noodzakelijk zijn. De organisatie van T.N.O. biedt daarvoor zeer goede gelegenheid.

Indien in vreedstijd nauwe samenwerking tussen „planner”, „gebruiker” en research bestaat — en deze is in de moderne tijd onmisbaar — dan zal zonder nieuwe organen in oorlogstijd hierop kunnen worden voortgebouwd voor gezamenlijke civiele en militaire doeleinden.

Research is in zekere zin een verkenning op wetenschappelijk gebied en mitsdien van strategische aard. Daarom zal de leiding zeer dicht bij de hoogste civiele en militaire leiding moeten staan en zal er zeer veel persoonlijk contact moeten zijn. Daarnaast zullen vele contacten op lagere niveaus moeten worden bevorderd.

Gemengde organen, dubbele ondergeschiktheid

Voorzoveel in het vorenstaande van *gemengde organen* sprake is geweest, is daarbij gedacht aan organen, die zelf de bevoegdheden zouden hebben bepaalde taken ten uitvoer te brengen. Het kan daarbij voorkomen, dat voor deze organen een dubbele ondergeschiktheid, b.v. aan 2 Ministers, onvermijdelijk is. Dit zal dan in hun instructie moeten zijn vastgelegd.

Het kan eveneens voorkomen, dat bij een bepaalde aangelegenheid verschillende Ministeries zijn betrokken en daarom een raad of commissie wordt gevormd, waarin de betrokken belangen worden behartigd en die b.v. richtlijnen kan opstellen. De uitvoering ware ook in dat geval aan een gemengd

orgaan op te dragen, dat onder de verantwoordelijkheid van één Minister, c.q. van meer dan één, doch zo min mogelijk Ministers zal optreden.

Dislocatie

Gemengde organen behoren in één gebouw te zijn gevestigd. Zijn er geen gemengde organen gevormd, doch kan men de behoefte aan nauwe samenwerking voorzien, dan dient daarmee bij de keuze van de plaatsen van vestiging te worden rekening gehouden. Kan men deze niet in één gebouw doen samenvallen, dan dient er toch naar één plaats te worden gestreefd. Persoonlijk contact is van het allergrootste belang.

Bijzondere gevallen, „task forces”

Een oorlog kan zo grillig zijn, dat zich steeds nieuwe, onvoorziene, tijdelijke en/of plaatselijke bijzondere omstandigheden zullen voordoen.

In de militaire oorlogvoering organiseert men voor elk geval „task forces”, waarvan de organisatie is afgestemd op de te vervullen taak.

Voor de civiele en militaire verdediging zal men hetzelfde moeten doen om een maximale doelmatigheid te bereiken.

Steeds zal men moeten voorzien, dat men moet kunnen splitsen en samenvoegen en bijzondere verantwoordelijkheden moet kunnen scheppen.

Territoriaal zal deze behoefte zich voordoen in Nederland, b.v. op eilanden, tussen de rivieren, in bepaalde gebieden, zoals Twente en Zuid-Limburg. Fantasie en originaliteit zullen dan richtsnoer moeten zijn.

Controle, gebruikmakende van statistiek en operationele research, zal altijd noodzakelijk zijn om de meest doelmatige werkwijze geval voor geval te bepalen.

Inschakeling van particulieren kan ook met het oog op de doelmatigheid van zeer groot belang zijn. In Nederland zal men het particuliere initiatief in het bijzonder moeten waarderen en tot zijn recht laten komen.

Integraties

Indien ik het vorenstaande mag samenvatten, meen ik, dat de huidige en toekomstige wijze van oorlogvoeren in toenemende mate zal leiden tot 4 integraties en wel van

- de delen van een krijgsmacht,
- militairen en burgers,
- geallieerde krijgsmachten,
- geallieerde landen en volkeren.

Beide eerstgenoemde integraties leiden tot gemengde organen voor het geven van leiding.

Voor de militaire verdediging zal een Defensiestaf noodzakelijk zijn. Voor de civiele verdediging zullen verschillende gemengde organen, soms gemengd civiel, soms civiel-militair, dienen te worden ingesteld.

Beide laatstgenoemde integraties, welke zich dikwijls zeer langzaam voltrekken, heb ik heden grotendeels buiten beschouwing gelaten. Er bestaan reeds geallieerde militaire en civiele organen.

OEFENEN

Ten slotte meen ik, dat het noodzakelijk is de samenwerking tussen civiele en militaire leiding in vreedstijd te oefenen. Men kan dit binnenskamers doen, uitbreiden tot verbindingsoefeningen en oefeningen met staven en kader.

Alleen door oefenen krijgt men vertrouwen. Bovendien is het oefenen van zeer grote propagandistische betekenis. Oefenen is het beste controlemiddel op getroffen regelingen. Geen fantasie is rijk genoeg om oefeningen 'te kunnen vervangen. Er doen zich steeds weer nieuwe en onvoorziene omstandigheden voor. Oefeningen prikkelen tot het verbeteren van eigen methodes en het zoeken naar nieuwe methodes, indien de omstandigheden deze vereisen.

Gezamenlijk oefenen is noodzakelijk, in het bijzonder om de gemengde organen voor hun taak geschikt te maken en het inzicht in de gemeenschappelijke en de tegenstrijdige belangen te verdiepen en te verruimen. Deze organen moeten — indien niet reeds in vreedstijd in enige vorm bestaand — zeer snel kunnen worden gevormd en in functie kunnen treden, wil de vereiste graad van paraatheid bij het uitbreken van een oorlog aanwezig zijn.

BESLUIT

Het komt mij voor, dat wij eerst aan de aanvang van verschillende integratieprocessen staan. Het is in dit stadium moeilijk om te ver vooruit te zien. Hoe of de integratieprocessen op elkaar zullen inwerken, kan men nog niet aangeven. Evenmin is het mogelijk scherp te omlijnen hoe tegelijkertijd de vereiste decentralisatie kan worden gewaarborgd.

Integratie en toch decentralisatie zijn kenmerken van een federatie. Een federatie is moeilijker tot stand te brengen, vereist dikwijls meer intelligentie en voorzichtigheid dan een autocratisch centralisme.

Het probleem van federatie is bij de industrie, bij zeer grote internationale bedrijven niet onbekend. Aan de industrie kan men besluitvaardigheid, daadkracht niet ontzeggen. Toch blijkt ook daar een behoefte aan decentralisatie naast die aan integratie te bestaan. Integratie en decentralisatie komen bij de zeer grote bedrijven een krachtige en actieve leiding ten goede.

Mogen de militaire en de civiele overheid eenzelfde open oog tonen voor een moderne ontwikkeling als de leiding van dergelijke internationale bedrijven, dan zal de samenwerking tussen militaire en civiele leiding in de totale oorlog op de beste wijze tot stand komen. (*Applaus*).

PAUZE

De Voorzitter:

Voor het debat hebben zich opgegeven de Kolonel d'Engelbronner, de heren Josephus Jitta en Mijnlieff en Generaal de Bie.

Ik verzoek genoemde heren in de volgorde waarin ik ze heb genoemd het woord te willen voeren.

De Kolonel E. R. d'Engelbronner

Mijnheer de Voorzitter, Allereerst wil ik de geachte inleider mijn waardering betuigen voor de vele belangrijke suggesties welke hij in de loop van zijn voordracht heeft gedaan. Ik zou thans willen volstaan met het stellen van een vraag, namelijk met betrekking tot hetgeen Generaal Mathon heeft gezegd over het belang van het houden van oefeningen. Ik ben het geheel met

de Generaal eens dat oefeningen in zeer belangrijke mate kunnen bijdragen tot prikkeling van de fantasie en tot het werkelijk doordringen tot de kern van de vele problemen. Nu weet ik uit hoofde van mijn tegenwoordige functie hoe moeilijk het is om goede oefeningen te maken, of liever gezegd hoe moeilijk het zelfs is om te beoordelen of een oefening goed is. Ik vraag mij dan ook af hoe en door wie en onder wiens toezicht, de door Generaal Mathon bedoelde oefeningen bij Gemeenten en provinciën moeten worden gemaakt. Het is mij bekend dat op het Defensie studiecetrum dergelijke oefeningen worden gehouden, maar dat is dan steeds voor een betrekkelijk klein gezelschap en betreft het oefeningen welke door militairen zijn voorbereid.

Hoe moet dat nu buiten het D.S.C. geschieden, door hoofdzakelijk burgers, voor wie „oefenen” wellicht in de oren klinkt als „brood en koffie mee?” Het zal toch op z'n minst nodig zijn dat hulp wordt verleend bij het opstellen van veronderstellingen enz.

Mijnheer de Voorzitter, ik zou het zeer op prijs stellen wanneer de geachte inleider hierover nog wat meer zou willen zeggen.

Mr. O. W. S. Josephus Jitta, Voorzitter van de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding.

Mijnheer de Voorzitter, Met grote aandacht heb ik het interessante betoog van Generaal Mathon gevolgd, waarmede hij wel het gehele terrein van de civiele component van onze defensie heeft bestreken.

U weet Mijnheer de Voorzitter, dat ik als Voorzitter van de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding een bijzondere belangstelling heb voor deze materie. Als zodanig heb ik ook vrij geregeld gelegenheid daarover met Gen. Mathon van gedachten te wisselen. M. d. V., wat ook op het stuk van de civiele verdediging de verschillen van opvatting tussen Gen. Mathon en mij mogen zijn — en er *zijn* verschillen — zij hebben geen betrekking op de centrale organisatorische vragen, die hier vanavond aan de orde zijn. Zelfs kan ik met de Gen. meegaan, waar hij met enkele welgekozen woorden de C.A.V. als leidinggevend orgaan in tijd van oorlog buiten spel zet, ofschoon de Commissie, althans mijzelf, daarover misschien wel eens een andere gedachte door het hoofd gespeeld heeft.

Ik kom dus niet om te opponeren, maar om op enkele punten, en eigenlijk maar op één punt, een aanvullende suggestie te doen.

Ik ben Gen. Mathon erkentelijk, dat hij mij vóórinzage van zijn voordracht heeft willen geven, zodat ik dat op doordachte wijze kan doen.

Mijn aanknopingspunten neem ik:

- a. in de stelling van de Gen., dat de C.A.V. niet in aanmerking komt om in oorlogstijd de leiding van de civiele verdediging op zich te nemen;
- b. in wat de Gen. gezegd heeft over *algemene* prioriteiten, die bij voorbaat en volgens bepaalde regels, en *bijzondere* prioriteiten, die slechts van geval tot geval kunnen worden bepaald. Die bijzondere prioriteiten worden, als ik hem goed heb begrepen, door de Gen. gezien als *incidentele* afwijkingen van de algemene regel.

Met de Gen. ben ik van oordeel, dat aan een concentratie van de algemene leiding op de Minister-President in onze politieke en staatsrechtelijke constellatie niet valt te denken. Het zou overigens een illusie zijn te menen, dat

met een dergelijke figuur het organisatievraagstuk zou zijn opgelost. Het zou erdoor zijn vereenvoudigd, omdat daarmee althans de *mogelijkheid* van een éénhoofdige ambtelijke leiding zou zijn gegeven. Maar ook dan zou er een organisatievraagstuk blijven bestaan.

Maar als dan aan de ministeriële top en *dus* ook op ambtelijk niveau geen éénhoofdige leiding is te verkrijgen en als een commissie — en zeker een omvangrijke commissie van een gecompliceerde samenstelling als de C.A.V. — als zodanig voor de leiding ongeschikt is, wat dan?

Het antwoord van de Gen. is kort en afdoende:

Hij acht een sterk gecentraliseerde ambtelijke leiding niet nodig en in verband met de gecompliceerdheid van de materie, ook niet gewenst.

Dat is voor mij de meest centrale stelling van zijn voordracht.

Mijnheer de Voorzitter, Dat is voor ons traditionele denken, waarin een centrale leiding en een straf opgebouwde hiërarchie als het ware aan het begrip oorlogvoeren inhaerent zijn, toch wel een radicale conclusie. Maar alweer: Ik ben het er vrijwel geheel mee eens.

Immers: het apparaat van de civiele verdediging is *als geheel genomen*, veel minder dan het militaire, een zo scherp afgesteld mechanisme, dat het in al zijn onderdelen, in elk van hun ontwikkelingen, van uur tot uur vanuit één gezichtspunt moet worden geleid, en voor elke volgende fase op bevelen vanuit dat centrale punt is aangewezen. Bovendien blijven — alweer in afwijking van de militaire sector — de civiele organen veelal ook in oorlogstijd hun *normale* functies vervullen, zij het onder gewijzigde omstandigheden en dus een gewijzigd behoeftenpatroon. Maar in wezen *dezelfde* functie.

Aldus gezien kan er al weinig aanleiding zijn voor oorlogsomstandigheden de straf georganiseerde centrale leiding te ontwerpen, waaraan onder normale omstandigheden geen behoefte bestaat.

Het voorafgaande betekent natuurlijk niet, dat er in de afzonderlijke *onderdelen* geen behoefte aan centrale leiding zal zijn. In het bijzonder zal deze nodig zijn, voor wat ik zou willen noemen „de operationele diensten”, waarvan de B.B. de voornaamste is.

En daarnaast zijn er die diensten, die wel onder oorlogsomstandigheden hun normale functie blijven verrichten, maar die daarin van zo onmiddellijk belang voor de militaire operaties zijn, dat zij als het ware voor het militaire apparaat de voorwaarden vormen om zelf te kunnen functioneren.

Dat zijn in het bijzonder:

- a. De telecommunicaties,
- b. Het transportwezen,
- c. De energievoorziening en — meer incidenteel,
- d. De beheersing van de waterstaatkundige toestand.

Ook hier is een operationeel element onmiskenbaar.

Voor elk van deze operationele en semi-operationele diensten zal dus een bevelsorganisatie noodzakelijk zijn, ten einde hun activiteiten snel op de militaire vereisten van het ogenblik te kunnen richten. Daartoe zijn ook nodig de door Gen. Mathon bepleite gemengde civiel-militaire commissies. Maar

er is geen behoefte aan een overkapping van deze afzonderlijke diensten door één centraal dirigerende, civiele leiding.

Maar daarmee zijn wij er nog niet uit M. d. V! Het eigenlijke probleem is niet in de centrale leiding gelegen, maar in de „bottlenecks”, de knelpunten, die zich ondanks de meest zorgvuldige voorbereiding, voortdurend en op de meest wisselende plaatsen zullen voordoen. Daaruit kunnen principiële conflicten ontstaan, die niet meer in onderling overleg kunnen worden opgelost. Dergelijke conflicten kunnen zich voordoen tussen de militaire en de civiele sector en tussen de verschillende componenten van de civiele sector onderling.

Het is denkbaar, dat het militaire apparaat zulke aantallen *transport*-middelen aan de civiele sector zou onttrekken, dat deze laatste daardoor totaal zou worden ontwricht. Het is óók denkbaar, dat b.v. de transportsector ten behoeve van op zichzelf gerechtvaardigde vereisten, zodanige hoeveelheden *energie* aan de industriële sector zou onttrekken, dat deze laatste op een gevaarlijk moment zou dreigen te worden lamgelegd.

In zulke situaties zijn er, in de eenvoudigste vorm, altijd twee partijen, die principieel niet tot overeenstemming kunnen komen en een neutrale derde, nl. de betwiste sector zelf, die echter *als zodanig* niet in staat is het conflict te beoordelen, en een oplossing aan de hand te doen.

Immers, hoe zou het *transportwezen* kunnen oordelen in een tegenstelling tussen de militaire en de civiele sector, en hoe de *energievoorziening* in een conflict tussen de sectoren transport en industrie?

Hier zullen dus de algemene prioriteitenregeling en op de bijzondere prioriteiten, waarover Gen. Mathon heeft gesproken, uitkomst moeten brengen. Maar — en hier ligt inderdaad een verschil van opvatting — anders dan Gen. Mathon ben ik van oordeel, dat een dergelijke algemene prioriteitenregeling principieel niet is te geven. Een prioriteit is altijd een *relatief* iets, omdat zij niet voortvloeit uit het wezen van de zaak zèlf, maar uit de omstandigheden, waaronder de zaak speelt. Wat onder de omstandigheden van *vandaag* volstreekte voorrang moet hebben, kan *morgen*, onder de dan heersende omstandigheden, van secundaire betekenis zijn.

Het verschil in opvatting is niet zo groot als op het eerste gezicht zou lijken. De grote marge, die de Gen. tegen de achtergrond van de *algemene* prioriteitenregeling aan *bijzondere* prioriteiten wil laten, wijst er wel op, dat ook hij aan die algemene regeling geen al te grote waarde hecht. Maar het leidt tot een belangrijk voorbehoud ten opzichte van zijn centrale conclusie. *Er zal voor de civiele verdediging wel degelijk een centrale instantie moeten komen.* Niet om haar in alle onderdelen te leiden, maar om in conflictsituaties incidenteel, dus in het licht van de situatie van het ogenblik, de prioriteit te bepalen.

Nu is dat vaststellen van prioriteiten altijd een politieke beslissing, die dus slechts op ministerieel niveau kan worden genomen. Maar die ministeriële beslissing zal in de regel op ambtelijk niveau moeten worden voorbereid.

Er zal dus, direct onder de ministeriële top, een ambtelijke instantie moeten komen met adviserende, niet met beslissende bevoegdheid.

Haar taak is:

- a. het analyseren van het conflict,
- b. het daaruit lichten van de essentiële factoren.

- c. het aanwijzen van een uitweg of — beter nog — van enkele alternatieve uitwegen en tenslotte, indien gewenst — maar het zal dikwijls niet gewenst zijn,
- d. het formuleren van een advies, welke van deze mogelijkheden bij voorkeur ware te volgen.

En natuurlijk zal die instantie zich er dan niet toe moeten beperken in actie te komen, als het conflict er eenmaal is. Zij zal de mogelijkheid van het ontstaan van een principieel conflict in een zo vroeg mogelijk stadium moeten onderkennen, om het — indien mogelijk — zo vroeg mogelijk te helpen voorkomen. Daartoe is nodig, dat deze instantie de activiteiten in de verschillende sectoren van de civiele verdediging in grote lijnen van dag tot dag blijft volgen. Dit wat haar *taak* betreft.

Over haar *samenstelling* zou ik op dit ogenblik nog geen uitgewerkte suggesties weten te doen. Het kan één man zijn — een coördinator — of een klein — vooral klein — college, maar alweer *niet* de C.A.V. Haar leden worden immers *op grond van hun speciale functie* in het kader van de civiele verdediging gekozen. En het zijn juist die speciale functies, die hebben geleid tot het conflict. Zij zal dus moeten bestaan uit figuren, die niet aan één van de specifieke onderdelen zijn gebonden.

Mijnheer de Voorzitter, Er ontbreekt aan dit alles nog een sluitstuk. De door mij voorgestelde instantie is ingesteld op prioriteitsconflicten: *binnen* de civiele sector. Ik geloof niet, dat zij op kan treden in een militair-civiel conflict. Ik geloof zelfs niet, dat beneden regeringsniveau een „arbitrage“-instantie tussen de militaire en civiele sector bestaanbaar is. Immers wie, behalve de regering zelf, kan zich zowel boven de militaire als boven de civiele gezagsdragers stellen? Het zou dus altijd een paritair samengesteld orgaan zijn, waarin het conflict, als het werkelijk principieel is, onverminderd blijft bestaan. Blijkt het te elfder ure tóch niet principieel te zijn, dan kan het alsnog worden opgelost in gezamenlijk overleg, maar niet door „arbitrage“.

Mijnheer de Voorzitter, Dit brengt mij op de uitspraak van Generaal Mathon, dat — ofschoon de wenselijkheid van overleg erkend wordt — aan een permanent civiel lid van het Comité der Verenigde Chefs van Staven geen behoefte bestaat. Inderdaad als men, met Generaal Mathon en mij, de C.A.V. als operationeel orgaan buiten boord zet, heeft een dergelijk lidmaatschap geen zin meer. Maar het staat voor mij vast, dat de mogelijkheid van overleg tussen de zo juist voorgestelde prioriteiteninstantie en het Comité der Verenigde Chefs van Staven uitdrukkelijk moet worden voorzien, en dat daartoe een zeer directe verbinding tussen deze beide organen moet worden gelegd. En wel om de volgende redenen:

In de eerste plaats, omdat het de militaire sector veelal niet onverschillig zal laten, tot welk advies de prioriteiteninstantie met betrekking tot de civiele sector zal komen;

In de tweede plaats, om het conflict, als het te elfder ure zou blijken toch niet principieel te zijn, alsnog tot een gezamenlijke oplossing te brengen en

In de derde plaats en vooral, om het, als het inderdaad principieel is, *gezamenlijk* aan de regering voor te leggen.

Of dat overleg er moet komen in de vorm van een uitwisseling van b.v. adviserende lidmaatschappen, laat ik voorlopig in het midden. Er zijn ook andere vormen van overleg. Maar overleg zal er bepaald moeten zijn.

CONCLUDEREND onderschrijf ik het oordeel van Generaal Mathon, dat een gecentraliseerde ambtelijke leiding voor de civiele sector niet nodig is. Dat neemt niet weg, dat er niettemin een ambtelijke instantie aan de top moet komen voor de voorbehandeling — en zo mogelijk het voorkomen — van prioriteitsconflicten. En ten slotte zal er een direct verband tussen deze prioriteiteninstantie en het Comité der Verenigde Chefs van Staven moeten worden gelegd.

Mijnheer de Voorzitter, Ik hoop, dat Generaal Mathon deze conclusies zal kunnen overnemen. Als dat zo is, dan zullen wij op het meest centrale organisatievraagstuk tot volledige overeenstemming zijn gekomen.

Mr. F. R. Mijnlieff, Directeur Generaal van Openbare Orde en Veiligheid.

Mijnheer de Voorzitter, Generaal Mathon heeft mij zijn voordracht van vanavond enige weken geleden toegezonden, met het verzoek in discussie te treden.

Het onderwerp dat hij met zoveel verve heeft besproken interesseert mij begrijpelijkerwijze dermate, dat ik met beide handen de gelegenheid aangrijp enige opmerkingen te maken, waarbij ik mijn totale indruk moge samenvatten in de oude gemeenplaats: dankbaar maar niet voldaan.

Dankbaar ben ik voor wat de inleider gezegd heeft over de wisseling van prioriteiten. De totale oorlog vraagt een totale verdediging. De plaats van de civiele verdediging is daarom, in het algemeen, naast, niet onder de militaire verdediging. Ik zeg „in het algemeen”, want ik geef gaarne toe, dat er situaties zijn waarin het militaire belang, ook ten opzichte van de civiele verdediging, moet prevaleren, maar dit prevaleren moet beperkt zijn, zowel naar de plaats als naar de tijd gemeten.

Dankbaar ben ik ook voor de volstreekte noodzaak, die de inleider zo duidelijk heeft doen uitkomen, van bevelvoering, van coördinatie, van decentralisatie en voor zijn indrukwekkend pleidooi voor integratie, gecombineerd met decentralisatie, kortom voor de teneur van zijn voordracht, die ik in vele opzichten kan onderschrijven.

Maar voldaan ben ik niet en vooral hierom niet, omdat de inleider zijn betoog afbreekt, zij het in een welsprekende peroratie, juist daar waar ik hoopte, dat hij ons zijn visie zou geven, tot in details, *hoe* de samenwerking er uit moet zien bij alle mogelijke onderdelen, op alle mogelijke niveaus, aan wie de beslissing moet zijn en wie deze beslissing mede moeten beïnvloeden. Alleen zodoende kan naar mijn mening het vereiste hand in hand gaan in de totale verdediging worden verzekerd en voorkomen worden, dat zich nu moment suprême storende inmengingen kunnen voordoen.

Dat de inleider zich deze beperking heeft opgelegd, is waarschijnlijk het gevolg van de overweging, die hij in het begin van zijn voordracht noemde, nl. dat hij de samenwerking tussen militaire en civiele leiding geheel theoretisch wilde behandelen, op grond van de eisen van geheimhouding.

Mijnheer de Voorzitter, geheimhouding is een mooi ding. Zij heeft het nobele streven om te verbergen wat werkelijk geheim is en dat lukt soms vrij aardig, maar soms dient zij alleen maar als cache-misère. De situatie in ons land is op het stuk van de samenwerking bepaald niet zo, dat wij goed doen te grote geheimzinnigheid te betrachten.

Wij hebben in ons land vormen van samenwerking tussen militaire en civiele instanties bereikt die andere landen ons benijden, waarmede we voor de dag kunnen komen zonder de veiligheid van de staat in het minst in gevaar te brengen. We hebben ook onderdelen van de nationale verdediging, waar die samenwerking nog zoek is en dan doen we alleen maar goed met die te noemen, omdat anders de kans groot is, dat de samenwerking zoek blijft, niet uit onwil, maar eenvoudig doordat men er niet bij stilstaat, aan de militaire evenmin als aan de civiele kant.

We hebben op verschillende niveaus een goed geregelde en goed functionerende samenwerking ten aanzien van de telecommunicatie, ten aanzien van de geneeskundige verdediging, ten aanzien van de vordering van gebouwen, ten aanzien van de B.B. en de verplaatsing van de bevolking. We krijgen binnenkort de samenwerking op provinciaal niveau in coördinatiecommissies onder voorzitterschap van de Commissaris der Koningin, die niet de wijde naam van Provinciale Verdedigingsraden zullen dragen, zoals de inleider voorstelt, maar die zullen verwezenlijken wat de inleider beoogt en zelfs nog meer, doordat de vertegenwoordigers van Rijksdiensten de armslag zullen krijgen om, waar nodig of wenselijk, zelfstandig, zonder ruggespraak met centrale instanties, beslissingen te kunnen nemen. In deze provinciale Coördinatiecommissies zullen de Territoriale Bevelhebbers zitting hebben. Ik ben blij, dat deze beslissing al gevallen is, want de theoretische Territoriale Autoriteit als ik het goed heb begrepen door de inleider bepleit, zou de zo dringend gewenste samenwerking wel eens lelijk in de weg hebben kunnen staan, door het simpele feit van zijn non-existentie en zijn onderworpenheid aan de al even non-existente theoretische Defensiestaf. De bestaande vormen van samenwerking, waarvan ik er meer zou kunnen noemen, en de vormen van samenwerking die nu al in de maak zijn, zullen de weg wijzen, op den duur, naar het vele dat er op dit gebied nog meer nodig is, maar ik zou het aantrekkelijk hebben gevonden indien de inleider door meer concretisering er toe had kunnen bijdragen om die duur, misschien lange duur, aanzienlijk te bekorten.

Wanneer ik een voorbeeld mag noemen, Mijnheer de Voorzitter, zou ik willen wijzen op een stuk nationale verdediging dat mij zeer na staat, nl. de B.B.

Wij hebben bij de B.B. een hechte en hartelijke samenwerking tussen civiele en militaire leiding, nationaal en meestal ook provinciaal. Die samenwerking is zo goed geworden, doordat men elkaar leerde kennen en elkaars moeilijkheden besprak. De problemen die zich voordoen bij de provinciale en de nationale bevelvoering van de B.B. kunnen daardoor behoorlijk worden opgelost, nu al, en hoe meer er geoefend wordt hoe beter dit zal worden. Intussen, de provinciale en nationale B.B.-bevelvoering had tot voor kort in hoofdzaak een taak met betrekking tot het dirigeren van bijstand naar getroffen plaatsen. Daarbij zijn gekomen de enorme problemen waarvoor wij zouden kunnen komen te staan bij de fall-out, die weer andere vormen van een hierbij wel zeer intensieve samenwerking vereisen. Ik heb het gevoel,

gezien de belangstelling die over en weer, bij militaire zowel als civiele instanties, voor deze nieuwe samenwerking bestaat, dat wij er uit zullen komen. Maar ik zou het hebben toegejuicht, als de inleider in de positie en de rang die hij bekleedt, een forse stoot in de goede richting had willen geven, niet alleen door het belang en de noodzaak van de samenwerking in het licht te plaatsen, zoals hij heeft gedaan, maar ook door tot in details uit te werken hoe de vele vormen van samenwerking, die hierbij komen kijken, er in de praktijk zouden moeten uitzien.

Denken wij ons ook eens in, wat er gebeurt na een zware luchtaanval op onze grote steden, afgezien van hulpverlening door B.B.-eenheden of mobiele colonnes die van buiten moet komen. Misschien worden belangrijke militaire objecten bedreigd door de snel om zich heen grijpende branden. Hoe moet de samenwerking zijn? Misschien is er behoefte aan militaire bijstand. Hoe moet de samenwerking zijn? Misschien vordert het militaire belang spoedige reparatie van wegen of bruggen, enz. Hoe moet de samenwerking zijn? Misschien moet er evacuatie plaats vinden van dakloos gewordenen, mogelijk in de dagen van mobilisatie en concentratie van de strijdkrachten. Hoe moet de samenwerking zijn? Van de dakloos gewordenen moeten de onmisbare werkers in militaire bedrijven misschien niet geëvacueerd worden. Hoe moet de samenwerking zijn? Met het oog op militaire ontschepingen moet een zwaar getroffen havengebied weer aan het werk. Hoe moet de samenwerking zijn?

Ik zou zo kunnen doorgaan, Mijnheer de Voorzitter en misschien zal de inleider riposteren met de opmerking, dat ik met deze in wezen vrij eindeloze vragenreeks aantoon, dat hij zijn onderwerp niet in details kon behandelen, maar ik zou daar dan tegenover willen stellen, dat die arme Territoriale Autoriteit, die al analyserende en inventariserende de oplossing moet brengen, oud en der dagen zat zal zijn, voordat hij aan de eigenlijke samenwerking toe zal zijn gekomen en dat er dus in de tussentijd op andere niveaus noodoplossingen moeten worden gevonden.

Ik heb nog een andere reden, waarom ik met de voordracht van inleider niet voldaan ben. De Generaal heeft bij de behandeling van zijn onderwerp, behalve ten aanzien van enkele punten die buiten het kader van de bevelvoering vallen, de samenwerking tussen militaire en civiele leiding in de totale oorlog beperkt tot de civiele verdediging, zoals hij in het begin van zijn voordracht ook heeft medegedeeld. Ik heb hem daarin gevolgd, tot nu toe.

Pour discuter il faut être d'accord en in elk geval moet men van eenzelfde uitgangspunt uitgaan. Adviezen dus, invloed, medezeggenschap van militaire instanties bij de burgerlijke leiding, bij de burgerlijke bevelvoering. Ik ben daarvan een vurig voorstander. Maar het gaat mij te ver, want het is principieel onjuist, dat de civiele verdediging zou uitmonden — en nu citeer ik vrijwel letterlijk — bij de defensiestaf als militair orgaan, waarbij men van alle ministeries terecht kan voor alle centraal te behandelen aangelegenheden van civiele verdediging en waar men dan terecht komt bij een staf, bestaande uit een zeer beperkt aantal officieren van de 3 krijgsmachtcdelen, waarin geen behoefte is aan een permanent civiel lid, al is de inleider bereid in dit hoge college de voorzitter van de C.A.V. meermalen voor de leeuwen te werpen. Ik moge mij verstimmen, Mijnheer de Voorzitter, de opmerking te maken, dat ik deze visie antiek vind. Het is de opvatting van de oorlog als

militair evenement, bestuur onder militaire leiding, die ik dacht dat allang ten grave gedragen was en die de inleider in zijn betoog ook telkens duidelijk doet blijken niet te willen.

De militaire verdediging mondt uit, voor een deel bij de Verenigde Chefs van Staven, voor een deel bij de Algemene Verdedigings Raad, bij de Ministerraad, bij de regering.

De civiele verdediging mondt uit bij de A.V.R. enz. Onmiddellijk onder de A.V.R. zal ten aanzien van de civiele verdediging behoefte bestaan aan een samenwerking op technisch niveau, aan een gedachtenwisseling, aan een opstellen van adviezen, aan een overtuigen van noodzakelijkheden tussen de hoogste ambtelijke civiele leiders en de chefs van staven. Men zal daar elkaar leren kennen en begrijpen. Hoe eerder een dergelijk gesprek mogelijk wordt gemaakt hoe beter men op elkaar ingeschoten is, voordat we voor de harde feiten komen te staan. Men kan van civiele zijde begrip krijgen voor de militaire behoeften, men kan bij de militaire leiding begrip wekken voor wat in de civiele sector van de verdediging wordt gedaan en moet worden gedaan. En al pratende en steeds meer naar elkaar toe groeiende lijkt het mij niet uitgesloten en ook niet verwerpelijk, dat de militaire medezeggenschap in de civiele bevelvoering op den duur zijn logisch complement zou vinden in een schuchter meepraten van de civiele vertegenwoordigers in bepaalde problemen van de militaire verdediging. Om met vrucht te kunnen praten moet een niveau worden bereikt ten aanzien van de planning en de bevelvoering, als bij de militaire leiding aanwezig is.

Dit vraagt tijd, waarschijnlijk vrij lange tijd, waarbij de steun van de militaire ervaringen niet gemist kan worden. Maar als dit niveau eenmaal bereikt gaat worden, neem ik aan, dat als vanzelf het gesprek zijn grenzen ziet verwijden en ten volle leidt tot onderling begrip, over en weer, tussen militaire en burgerlijke bevelvoerenden, voor de eisen die de leiding stelt wanneer de nood aan de man komt, in geval van oorlog, en voor de opbouw in vreedstijd van de civiele verdediging en van de militaire verdediging, beide elkaar aanvullend, beide elkaar steunend in de nationale totale verdediging in de totale oorlog.

Er doet zich hierbij een moeilijkheid voor, en misschien heeft deze de inleider er van weerhouden met een oplossing te komen die m.i. beter in zijn gedachtengang zou hebben gepast, nl. het mankeren in de civiele sector van de zelfstandige beslissingsbevoegdheid van de hoogste militaire leiding. Zelfs de nationale commandant van de B.B., wiens taak in vele opzichten vergeleken zou kunnen worden met die van een zelfstandige militaire bevelhebber, handelt nooit anders dan in overeenstemming met de aanwijzingen of met de vermoedelijke inzichten van zijn Minister. Zo is dit bij de civiele leiding steeds het geval. Wanneer dus aan de top, op ambtelijk niveau, wordt samengewerkt tussen militaire en civiele leiding, loopt men de theoretische kans, dat de samenwerking hinkt. De militaire leider kan op grond van het overleg knopen doorhakken, de civiele leider is gebonden aan de last van zijn Minister. Ik heb de ervaring opgedaan, dat deze moeilijkheid alleen maar theoretisch is. Er zijn steeds en vooral wanneer het moeilijk wordt, concurrerende belangen. Deze vragen vaststelling van prioriteiten, in onderling overleg in een geest van samenwerking. Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen. Dit is zo evident, dat de civiele vertegenwoordiger vrijheid zal hebben mede te werken aan een beslissing, ook zonder ruggespraak,

wanneer hij er van overtuigd is, daarmee in de geest van zijn Minister te handelen. Is hij dit niet, dan zal hij op zijn Minister moeten terugvallen. Er zijn dan twee mogelijkheden. Of de militaire bevelhebber hakt zelfstandig de knoop door, of de zaak is van zodanig gewicht, dat zij ter beslissing aan de betrokken Ministers, c.q. de A.V.R., c.q. de Ministerraad wordt aangeboden en in het algemeen zal moeten worden aangeboden.

Dit systeem werkt als men elkaar kent en op elkaar is ingespeeld — reden om deze samenwerking zo spoedig mogelijk tot stand te brengen — en dit systeem werkt beter dan wanneer de oplossing van de moeilijkste problemen van de civiele verdediging wordt gelaten aan de militaire defensiestaf, welks verantwoordelijkheid in de moderne conceptie zich beperkt tot de militaire leiding en die dus of steeds het militaire belang moet laten prevaleren, of zich buiten zijn eigenlijke taak en dus op glad ijs begeeft door de civiele taak van de instandhouding van het maatschappelijke leven en het geheel van niet-militaire maatregelen tot bescherming van de bevolking en haar bezittingen (de definitie in de wet op de B.B.) aan zich te trekken.

Ik zou er hierbij op willen wijzen, dat er reeds nu onderwerpen zijn, waarbij in overeenstemming met wat ik zo juist zei, militaire en civiele belangen worden gecoördineerd in commissies e.d., waaraan in oorlogstijd *executieve* bevoegdheden toevallen als de Nat. Telecommunicatieraad, de Geneeskundige Verdedigingsraad, en de Centrale Directie Binnenlands Vervoer in Oorlogstijd, welke laatste de vrucht is van het overleg in het Advies Orgaan Defensie Voorbereiding Verkeer.

Mijnheer de Voorzitter, Ik heb in wat ik gezegd heb doen blijken van kritiek naast waardering voor wat de inleider ons vanavond geboden heeft. Waardering kan worden uitgesproken in enkele woorden, kritiek vraagt een veel langere formulering. Daardoor zou ik de indruk hebben kunnen wekken, dat de kritiek overheerst. Als die indruk bestaat, zou ik die gaarne willen wegnemen. Ik ben er van overtuigd, dat de generaal Mathon door zijn boeiende en doorwrochte voordracht, de samenwerking die Uw bestuur — zoals blijkt uit de keuze van het onderwerp — nastreeft, dichter bij een steeds verdergaande verwezenlijking heeft gebracht en dat hij door het uitlokken van debat, vooral van de civiele kant, met een grote mate van sportiviteit heeft mogelijk gemaakt een choc des opinions dont jaillit la vérité. Allen die de civiele verdediging en de samenwerking tussen civiele en militaire leiding bij de totale verdediging een goed hart toedragen, moeten hem daarvoor wel zeer erkentelijk zijn.

De heer Th. E. J. de Bie, Generaal majoor b.d., Commissaris voor de militaire productie bij het Departement van Economische Zaken

Mijnheer de Voorzitter, allereerst moge ik de geachte inleider hulde brengen voor de belangwekkende voordracht welke deze avond onze aandacht heeft geboeid.

Ik stel het bijzonder op prijs dat Generaal Mathon de tekst van zijn voordracht ook ter beschikking heeft willen stellen van de bij de oorlogvoering betrokken instanties van het Ministerie van Economische Zaken, waardoor niet alleen in die kring aandacht voor het hedenavond behandelde probleem is gewekt, maar ook een stem uit de economische sector van het civiele ambtelijke apparaat in dit zo bij uitstek militaire milieu kan worden gehoord.

Bestudering van de lezing van Generaal Mathon leidde tot de conclusie, dat commentaar daarop, althans van economische kant, slechts zou kunnen dienen om voor enkele belangrijke aspecten van deze voordracht nog meer aandacht te vragen dan door de geachte inleider reeds is geschied.

In deze geest, Mijnheer de Voorzitter, dient hetgeen hierna naar voren zal worden gebracht, te worden gezien.

In zijn bijzonder duidelijke voordracht betoogt de inleider dat samenwerking tussen de militaire en civiele leiding in de totale oorlog noodzakelijk is, terwijl hij voor verschillende deeltaken van de civiele sector aangeeft of centraal of gedecentraliseerd commissoriaal overleg tussen militaire en civiele autoriteiten nodig wordt geacht.

Zo ik in deze voordracht een telkens weer naar voren gebracht thema dubbel zou willen onderstrepen, met de bedoeling de toevoerder of de lezer in te hameren waarom het gaat, dan is het

„de noodzaak tot samenwerking tussen militaire en civiele ambtelijke instanties, zeker op hoogste en hoog niveau, maar ook op lager niveau.”

Immers wij denken aan en praten over een „totale oorlog”, d.w.z. een oorlog waarbij alle middelen waarover de tegenpartij beschikt zullen worden ingezet tegen iedereen. De voorbereidingen om een dergelijke oorlog door bondgenootschappelijk samengaan te voorkomen, of in het ergste geval om deze met redelijke kans op gezamenlijk succes te voeren, kunnen niet anders dan „totaal” zijn, hetgeen betekent dat zij evenzeer de civiele als de militaire weerbaarmaking moeten omvatten.

Sterker nog: de civiele weerbaarmaking is de ruggesteun voor militaire activiteit. Deze laatste zou ernstig worden geremd indien de civiele weerstand zou ineenstorten.

Als ik dan in de hierbovengenoemde quintessens van deze voordracht het woord „samenwerking” nog eens afzonderlijk mag belichten, dan kan ik er niet genoeg de nadruk op leggen dat „samenwerking” in het kader van de oorlogvoering of van de voorbereiding daartoe niet betekent het bijwonen van gezamenlijke besprekingen, waarbij ieder der aanwezigen „voor eigen parochie vecht”, doch dat daaronder moet worden verstaan „het gezamenlijk overleggen met begrip voor de belangen van anderen, op welke wijze men de *voor den Lande* beste oplossing kan vinden voor de problemen van de oorlogvoering of van de oorlogsvoorbereiding”.

In dit verband moge ik onderstrepen hetgeen de Generaal Mathon heeft gezegd in verband met de prioriteit van de militaire belangen, nl. dat een permanente prioriteit van militaire belangen niet bestaat, doch dat deze prioriteit wisselend zal zijn en afhankelijk van de militaire, economische en financiële situatie waarin het land zich op een bepaald moment bevindt. Zelfs zou ik ten aanzien van „prioriteit” de punten 2 en 3 van de „Stellingen” nog iets minder positief willen interpreteren, dan de gebezigde formulering toelaat. Ik denk daarbij aan de grote — vaak negatieve — invloed welke de financiële en politieke overwegingen op de prioriteit van militaire belangen uitoefent.

Terecht zegt de inleider dat men zich van civiele zijde bewust moet zijn van de grote mate van bewegingsvrijheid welke de militaire leiding in tijd van oorlog nodig heeft, waartegenover de militaire autoriteiten oog, oor

en begrip moeten hebben voor de grote civiele belangen. Dit wederkerig begrip krijgt men door veelvuldig, veelzijdig en diepgaand overleg in tijd van vrede. Het komt zeker niet plotseling aanwaaien zodra de oorlog is uitgekomen.

Men bedenke daarbij nog dat ten aanzien van oorlog en oorlogsvoorbereiding een principieel verschil bestaat in de gedachtensfeer van militaire en civiele ambtenaren. Is voor de eersten de oorlogvoering en de voorbereiding daartoe reeds van hun eerste opleiding af onderwerp van dagelijkse studie en dagelijks werk, voor de tweede categorie ligt — met uitzondering van enkele duidelijk aanwijsbare groepen — dit onderwerp ver buiten hun dagelijkse bemoeienis, afgezien nog van het feit dat velen over dit onderwerp maar liever niet te veel praten.

Omgekeerd liggen civiele aangelegenheden buiten de dagelijkse gedachtenfeer van vele militairen.

Het is daarom noodzakelijk dat men op dit onderwerp naar elkaar toe moet groeien, hetgeen alleen kan door een reeds in tijd van vrede tot stand gebracht veelvuldig contact.

In de opbouwperiode van de Krijgsmacht, welke wij achter ons hebben, werd zonder twijfel overleg tussen militaire en civiele instanties gepleegd, maar het droeg een incidenteel karakter. Er is — naar mijn gevoelen — geen systematisch overleg, waar het te volgen beleid — op basis van het landsbelang — wordt bepaald en er is geen instantie die in tijd van vrede en in tijd van oorlog de zo moeilijke en omvangrijke coördinatie van de militaire en civiele oorlogsvoorbereiding systematisch tot stand brengt.

De Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding zou men als een schuchter begin kunnen beschouwen. Maar ik zou het toch zo willen zien dat, na jarenlang onderhandelen en gepraat, thans in het Nederlandse bestuursapparaat een officieel forum bestaat waar de militaire en civiele oorlogsvoorbereiding wordt besproken.

De C.A.V. heeft — al is het nog zo bescheiden — in het kader der oorlogsvoorbereiding een omschreven taak en zij heeft — en daarmee is de noodzaak van haar arbeid erkend — financiële middelen veroverd, al zijn deze ook vooralsnog zeer beperkt.

Zo men echter aan dit lichaam de moeilijke taak van de coördinatie der militaire en civiele oorlogsvoorbereiding zou willen opdragen, zou de C.A.V. in opzet, taakomschrijving, organisatie en middelen op heel wat ruimer basis moeten worden geschoeid, alvorens zij in staat zou zijn met vrucht de coördinerende arbeid te verrichten welke nodig is.

Niet genoeg kan ik de gedachte van Generaal Mathon toejuichen, om te komen tot de vorming van één centrale militaire instantie — de Defensie Staf — die terzake van de oorlogsvoorbereiding in de ruimste zin de nodige internationale en interdepartementale contacten onderhoudt, mits deze Staf toegankelijk is voor de belangen van civiele kant.

De Generaal Mathon:

Erkentelijk ben ik voor de waardering, welke door verschillende sprekers ten aanzien van mijn inleiding is geuit.

Generaal de Bie spreekt terecht over de geest, welke de samenwerking moet kenmerken om gezamenlijk de voor den Lande beste oplossing te

vinden. Daarbij zal men zeker een open oog voor andere dan eigen belangen moeten hebben. Op de prioriteiten kom ik straks terug.

Ten aanzien van het begrip van civiele zijde voor de noodzakelijke bewegingsvrijheid aan militaire zijde *in oorlogstijd* ben ik niet pessimistisch.

Zeer zeker is van militaire zijde begrip nodig voor grote civiele belangen. Te allen tijde zal men de overheersende betekenis van hetgeen men verdedigt, moeten inzien, de instandhouding van het volksbestaan is het belangrijkste.

Op de voorbereidingen in Nederland wil ik hier niet ingaan, behoudens het betuigen van mijn instemming met de gedachte van Generaal de Bie t.a.v. een noodzakelijke „permanence” aan civiele zijde voor zoveel het de civiele defensie betreft.

Verheugd ben ik over de instemming t.a.v. de Defensiestaf, waarin naast een doeltreffende organisatie van de behartiging van de gezamenlijke militaire belangen, juist een open oog moet bestaan voor de civiele belangen en waar men uit het Geallieerde overleg reeds heeft kunnen leren hoe nauw deze militaire en civiele belangen samenhangen.

T.a.v. de Heer Mijnlieff spijt het mij, dat ik hem niet voldaan heb kunnen stemmen. Ik geloof niet, dat geheimhouding het beletsel was en zeker was het geen middel om onvolkomenheden in de organisatie te verbergen. De Nederlandse organisatie kan inderdaad de toets van velerlei critiek doorstaan, er zijn meer vormen van goede samenwerking dan Mr. Mijnlieff heeft genoemd.

M.i. is de Heer Mijnlieff niet voldaan, omdat hij hier van mij een antwoord wil hebben op vele detailvragen en dan nog in het bijzonder op die, welke verband houden met de B.B.

In het kader van deze voordracht heb ik mij talloze beperkingen moeten opleggen en slechts hoofdlijnen kunnen aangeven. Het onderwerp civiele verdediging omvat veel meer dan de B.B.

Ik acht het bepaald onmogelijk voor de talloze situaties van een moderne oorlog recepten te geven. Flexibiliteit is noodzakelijk. Intelligentie moet starheid — hoe aantrekkelijk ook voor velen — uitsluiten.

Toch heb ik reeds wel degelijk antwoorden op verschillende vragen gegeven, zij het in algemene termen vervat.

Allereerst zijn er geen absolute en permanente prioriteit en geen uniformiteit in het gehele land. Hierdoor is men reeds genoodzaakt geval voor geval te bezien. Men kan zich daartoe voorbereiden in vredetijd in commissies, vooral bij oefeningen en bij de opleidingen. Zakelijk moet men daartoe de betekenis van verschillende belangen naast elkaar stellen en leren stellen en niet te gauw slagwoorden gebruiken om een bepaald belang te laten prevaleren.

Een derde antwoord gaf ik reeds door het toekennen van een bijzondere plaats aan het bestuur. Mr. Mijnlieff weet hoezeer ik civiele verdediging in grote mate „bestuur in oorlogstijd” acht en mitsdien een zeer belangrijke plaats aan Commissarissen der Koningin en Burgemeesters toeken. Beide autoriteiten zullen in vele gevallen moeten beslissen en allereerst met hen zullen de militaire territoriale autoriteiten overleg moeten plegen.

Ik betreur het in dit verband, dat Mr. Mijnlieff niet is ingegaan op het door mij mogelijk geachte centrale gemengde civiele orgaan voor de burgerlijke verdediging, dat wellicht onder de Minister van Binnenlandse Zaken zou kunnen ressorteren.

Terloops moge ik een misverstand uit de weg ruimen. De Territoriale

Autoriteiten bestaan wél, het zijn alle Territoriale Bevelhebbers en Territoriale Commandanten in Nederland, voor wie ik gemakshalve één naam heb gebruikt.

Nu maakt de Heer Mijnlieff een tweede opmerking en noemt mijn visie op de leiding in de oorlog antiek. Ik geloof niet, dat antiek altijd een misprijzende waardering behoeft te betekenen. Ik geloofde evenmin, dat mijn ideëën een nauwe verwantschap met die uit een ver verleden hadden. Integendeel, ik vleide mij reeds met de hoop, dat zij misschien zelfs meer in de toekomst dan in het verleden zouden worden verwzenlijkt. Nu ken ik de betoogtrant van de Heer Mijnlieff enigszins en vind daarin enige troost en reden om niet alle hoop te laten varen.

Ik geloof, dat aan zijn gedachte twee ernstige misverstanden ten grondslag liggen en zou hem willen waarschuwen, dat hij even tegen windmolens aan het vechten is gegaan, een gevecht, dat in het verleden in de litteratuur een prachtige beschrijving heeft gehad.

Ik heb niet gezegd en niet bedoeld, dat de Defensiestaf enige leiding aan de civiele verdediging zou geven. Deze Staf is slechts het militaire orgaan, waar alle civiele instanties voor overleg terecht komen.

Aangezien deze Staf zich met militaire zaken bezig houdt, is er geen behoefte aan enig civiel lid.

Ten onrechte meent de Heer Mijnlieff — een tweede misverstand — dat de militaire verdediging uitmondt bij de Verenigde Chefs van Staven. De militaire verdediging is in overwegende mate geallieerd. Waarom zou men daar nu in Nederland civiele personen bij willen inschakelen?

Bij de voorbereiding ga ik niet minder ver dan Mr. Mijnlieff. Ten aanzien van uitvoerende bevoegdheden voorzie ik dezelfde en zelfs méér gemengde civiel-militaire organen dan Mr. Mijnlieff. Hier spreekt de civiele leiding dus bepaald mee over ten dele militaire aangelegenheden.

Bij de door mij genoemde organen heb ik in het algemeen aan gemengde directies gedacht, van kleinere omvang dan men dikwijls bij commissies verwacht. Volstrekt eens ben ik het met hem — zoals ik reeds bij de beantwoording van Generaal de Bic deed uitkomen — ten aanzien van de geest, welke het gezamenlijk overleg moet kenmerken. Ik kan toch niet aannemen, dat de Heer Mijnlieff civiele bemoeienis zou willen hebben bij de bij uitstek militaire taak, nl. het buiten gevecht stellen van de militaire tegenstander.

Op enige zelfstandige beslissingsbevoegdheid van een militaire autoriteit, welke een civiele autoriteit zou missen, behoeft ik mij bepaaldelijk niet te beroepen. Hier zie ik geen verschil. Te allen tijde blijft de Regering de volledig verantwoordelijke instantie. Hoe zij deze verantwoordelijkheid in Geallieerd verband tot uitdrukking kan brengen, blijve hier buiten beschouwing. Elke andere opvatting, welke aan militaire autoriteiten eigen, afzonderlijke, bevoegdheden zou toekennen, onafhankelijk van de Regering, acht ik onjuist in het bijzonder in Nederland en zou voor elke Regering volstrekt onaanvaardbaar zijn.

In mijn vierde stelling deed ik uitkomen, dat de leiding van de civiele verdediging in beginsel in civiele handen blijft. Op bepaalde gevallen, waarin hiervan wordt afgeweken, ging ik nader in. Bij de voorbereidingen aanvaard ik een zeer diepgaand overleg en een zeer open gesprek, vandaar hetgeen de Heer Mijnlieff het voor de leeuwen gooien van de Voorzitter van de Commissie Algemene Verdediging in sommige bijeenkomsten van de Verenigde Chefs

van Staven wenst te noemen. Geenszins is het mijn bedoeling de militaire verdediging in enigerlei opzicht aan de verantwoordelijkheid van de Regering te onttrekken. Genoegzaam meen ik te hebben doen uitkomen, dat de oorlog mèèr dan een militair evenement is en juist daarom de leiding bij de Regering — in Geallieerd verband bij de Regeringen — behoort te berusten.

Deze wordt voor de verschillende onderdelen bijgestaan door organen, wier samenstelling afhankelijk is van de taken, welker uitvoering aan de betrokken organen is opgedragen. Het totale karakter van de oorlog behoeft niet tot één toporgaan te leiden en een Regering van een democratisch land zal altijd goed doen haar ambtelijke organen wel omschreven taken te geven en deze organen goed in de hand te houden, opdat zij zelf de verantwoordelijkheid blijft dragen, waaromtrent zij te allen tijde rekenschap aan het parlement moet kunnen afleggen.

Het kan niemands bedoeling zijn de samenwerking van centrale militaire en civiele leiding in handen te geven van een militair-civiel ambtelijk lichaam, dat zich dan zou nestelen in de zetels van de Regering.

Met de beschouwing van de Heer Jitta stem ik in. Ook ik hecht aan de tevoren vast te stellen algemene prioriteiten maar een relatieve waarde. Wel zou ik ze willen vaststellen, omdat het de betekenis heeft van het scheppen van een zekere orde in onze gedachten. Het doet de zeer grote belangen — ik denk b.v. aan de steenkolen en olievoorziening — duidelijk voorop stellen.

Met de Heer Jitta ben ik van mening, dat het wijzigen van prioriteiten, het beslissen in bepaalde situaties — dus beslissingen van de Regering — moeten worden voorbereid. Over deze voorbereidingen zeker voorzoveel deze in de civiele sector spelen, heb ik mij zeer weinig uitgelaten want ik zou over de samenwerking tussen militaire en civiele leiding spreken.

Ik meen, dat in dit verband de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding grote waarde heeft en heb reeds te kennen gegeven, dat zij ook in oorlogstijd voor de Regering belangrijk werk kan verrichten. Over haar samenstelling wil ik hier niet spreken, maar ik kan mij voorstellen, dat een orgaan, dat in samenstelling overeenstemming vertoont met de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding, doch veel kleiner is en waarin minder de rechtstreeks belanghebbende Ministeries en meer de algemene belangen zijn vertegenwoordigd, zeer nuttig werk kan doen in de door de Heer Jitta aangegeven zin. Ik ga zelfs iets verder dan de Heer Jitta en zou dit orgaan behalve in geval van prioriteitsconflicten ook willen laten optreden ten aanzien van het aan de orde stellen en ten aanzien van de daarbij te kiezen volgorde van verschillende vraagstukken en ten aanzien van het formuleren van Regeringsbesluiten.

Als ik mij de Voorzitter van de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding gedacht heb in vreedetijd tegenwoordig te zijn bij sommige bijeenkomsten van de Verenigde Chefs van Staven, dan was het een Voorzitter, die tevoren was bijgestaan door een dergelijk orgaan met een Staf, een orgaan, dat wellicht ook in enige direct verband behoort te staan met de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding.

Ik ben huiverig bepaalde namen te gebruiken, doch ik denk aan een centrale afdeling zij het ook van een andere samenstelling dan de huidige centrale afdeling van de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding.

Een nauw contact tussen de Verenigde Chefs van Staven onder presidium

van de Chef van de Defensiestaf en het evengenoemde orgaan ware voorts te voorzien.

Met dit laatste meen ik zeer dicht te staan bij hetgeen de Heer Jitta aan het slot van zijn betoog heeft gezegd en tevens bij hetgeen ook de andere debaters tot uiting hebben gebracht, nl. de noodzakelijkheid het overleg in vredes- en in oorlogstijd te versterken zonder daarbij tot te grote, te machtige of te simplistische nieuwe constructies te komen.

Ten slotte de vraag van Kolonel d'Engelbronner betreffende de oefeningen buiten het Defensiestudiecentrum. Reeds werden er oefeningen op de kaart op het gebied van het verkeer en van de B.B. gehouden en waren bij militaire oefeningen op de kaart civiele functionarissen aanwezig. Ik meen, dat dit gezamenlijke oefenen op vrijwel elk gebied van de civiele verdediging mogelijk is en vooral ook bij militaire oefeningen dient te geschieden. Ik kan mij voorstellen, dat dit geschiedt bij oefeningen o.m. onder leiding van het Basiscommando, van de Inspecteurs van het Verkeerswezen, van de Verbindingsdienst, van de Directeur van Gebouwen, Werken en Terreinen, van de Commandant van de Luchtverdediging, van Admiraal Benelux en in het bijzonder onder leiding van alle Territoriale Autoriteiten, waaronder ook de Legerkorps- en de Divisie Commandanten moeten worden gerekend. Daarnaast denk ik eveneens aan oefeningen onder leiding van de Commissaris der Koningin. Het is mij bekend, dat reeds in één provincie de opdracht daartoe is gegeven.

Aan deze gezamenlijke oefeningen zou ik de grootste waarde willen toekennen, omdat daarbij steeds nieuwe situaties zich voordoen, rijker in afwisseling dan zij in enige fantasie kunnen opkomen.

Mijnheer de Voorzitter, het komt mij voor, dat de debaters en ik en ik hoop ook allen, die hier tegenwoordig zijn, zich verenigd voelen in de gedachte, dat wij Nederlanders tesamen moeten trachten ons voor te bereiden om de verschrikkingen van een oorlog te boven te komen en dientengevolge ook de wil tot weerstand van ons gehele volk tot uiting te brengen, welke zal bijdragen tot de Geallieerde pogingen een eventuele tegenstander er van te weerhouden een oorlog te beginnen. Tussen de burger en de militair zie ik daarbij geen wezenlijk onderscheid, wél heeft iedereen een eigen plaats en een eigen taak. Reeds vele malen heb ik gezegd, dat in de totale oorlog iedereen strijder is. De veranderlijkheid van de strijd brengt velerlei vormen van samenwerking tot stand. Slechts op enkele kon ik ingaan. Mogen alle vormen van samenwerking slechts beelden in onze fantasie blijven en mogen de gedachten daaraan slechts leiden tot de meest innige samenwerking in tijd van vrede tot heil van ons land en tot heil van alle landen. (*Applaus*).

De Voorzitter:

Gaarne maak ik mij tot tolk van de aanwezigen door U, Generaal Mathon, van harte te bedanken voor de doorwrochte en heldere wijze, waarop U het onderwerp van hedenavond bij ons hebt ingeleid. Het betrof hier een nog betrekkelijk onontgonnen terrein, waarover buitendien veel misverstand heerst.

Te velen, ook op leidende plaatsen in ons volksleven, denken bij civiele verdediging uitsluitend aan de B.B., die, hoe belangrijk ook, toch slechts een

onderdeel vormt van wat U zo juist hebt gekenschetst als „bestuur in oorlogstijd”. Over dit bestuur hebt U originele en baanbrekende denkbeelden naar voren gebracht, waarbij ik in het bijzonder de decentralisatie en de regionale coöperatie wil noemen. Hoezeer ik ook met U instem en derhalve een gecentraliseerde commandovoering over de civiele verdediging, analoog aan de militaire bevelvoering, onmogelijk acht, ben ik toch van oordeel, dat een centrale „motor” niet kan worden ontbeerd. Staatsrechtelijk is een Churchill bij ons inderdaad niet mogelijk, maar een stimulerende en coördinerende dynamische figuur zullen wij evenmin kunnen missen als Engeland Churchill en b.v. Frankrijk in de Eerste Wereldoorlog Clemenceau. Moge ons die in een tijd van crisis beschoren zijn!

Ik mag hier wel vermelden, dat de denkbeelden van Generaal Mathon niet alleen achter de studeertafel zijn ontstaan, maar tevens grijpt bij oefeningen, die inleider als Directeur van het Defensie Studie Centrum, onder grote medewerking van de civiele autoriteiten, heeft gehouden in Limburg en Zeeland, terwijl een Benelux-oefening in Brabant thans op het programma staat.

Onze dank gaat ook uit naar de debaters van heden avond, die door hun kritische opmerkingen belangrijk tot de gedachtevorming hebben bijgedragen en inleider in de gelegenheid hebben gesteld, verschillende zaken nader te belichten.

Hierbij sluit ik deze geslaagde bijeenkomst en wens U allen „wel thuis”.

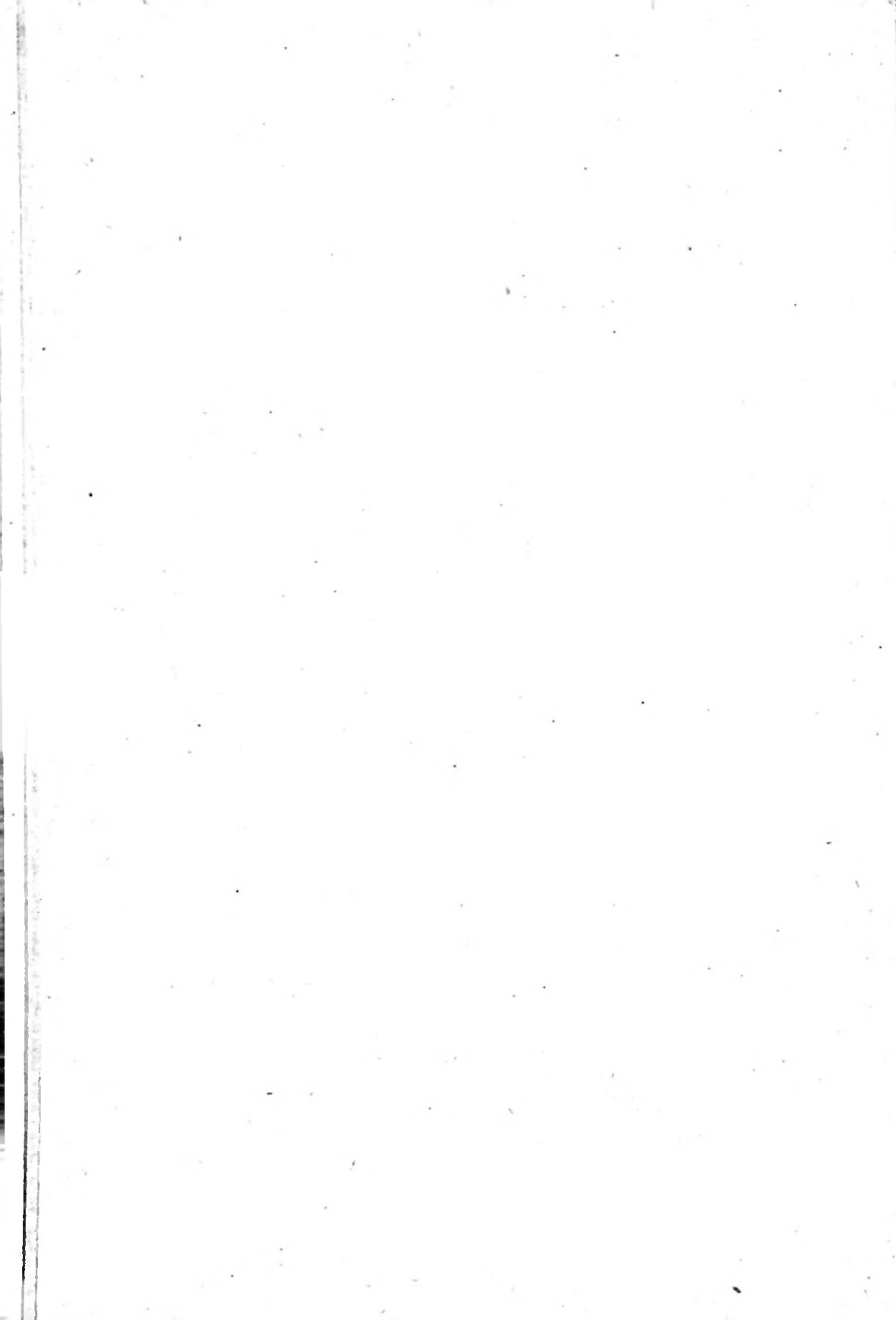
STELLINGEN

1. De samenwerking tussen de militaire en de civiele leiding zal in de totale oorlog nationaal, provinciaal, gemeentelijk en in bijzondere verbanden dienen te geschieden. Gelet op de kans van vele vernielingen in een uitgestrekt gebied zal er naar gestreefd moeten worden van civiele en van militaire zijde elkaar bijstand te verlenen, zonder onderscheid van bestemming, organisatie of herkomst.
2. Alleen in het belang van militaire operatiën en van de voorbereidingen daartoe zal er een prioriteit gelden voor de voorziening in militaire behoeften.
3. In vreedstijd kunnen, met inachtneming van het gestelde onder 2, algemene prioriteiten worden vastgesteld. In oorlogstijd zal in voorkomend geval door het vaststellen van bijzondere prioriteiten van een dergelijke regeling kunnen worden afgeweken.
4. In beginsel zal de leiding van de civiele verdediging in oorlogstijd in civiele handen blijven. Naast centrale civiele leiding zal er in verband met de grote vernielende werking van de moderne wapens in grote mate behoefte bestaan aan gedecentraliseerde civiele leiding. Commissarissen der Koningin en Burgemeesters, bijgestaan door resp. Provinciale Verdedigingsraden en Gemeentelijke Verdedigingscommissies, zullen een belangrijke taak verrichten. Zij zullen daartoe een civiel verdedigingsplan, gebaseerd op een analyse, in vreedstijd dienen te ontwerpen in overleg met de bevoegde militaire territoriale autoriteiten.
5. Voor de samenwerking tussen militaire en civiele leiding is aan militaire zijde een Defensiestaf gewenst, welke ook het Geallieerde militaire overleg leidt.
In oorlogstijd kunnen bijzondere organen van gemengde — eventueel civiele en militaire — samenstelling met de leiding van onderdelen van de civiele verdediging worden belast.
6. Bij de samenwerking behoeft geen uniformiteit in het gehele land te worden nagestreefd. In voorkomende gevallen zal men bijzondere vormen van samenwerking moeten kunnen tot stand brengen, zoals in de krijgsmacht „task forces” worden gevormd.

ERRATUM

In het verslag van de voordracht „Gedachten over het moderne gevecht te land” (1956 - 1957, 4e Aflevering) werd op blz. 102 een onjuiste uitspraak in de mond van Frederik de Grote gelegd. Insteede van „Manövrieren? Nein siegen!” — zoals staat afgedrukt — moet worden gelezen: „Manövrieren heisst siegen!”

Red.

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

NIEUWE LEDEN

Nederland

's-Gravenhage: S. F. Breuer, res. 2e Lt.; Lt. Kolonel S. Tjakzadipura; Dr. N. L. Smit, Ref. Kab. Min. v. Defensie; J. G. Schotman, Kap. Verb.d.; E. Ludwig, Lt. ter Zee II K.M.R.; J. Kramer, Admin. Min. v. Landbouw, Visserij en Voedselvoorz.; Stichting tot bevordering v. d. bescherming v. d. Burgerbevolking; J. H. de Vries, Kolonel K.N.I.L. b.d.; M. K. V. Jeneson, Lt. ter Zee I; Jhr. P. G. de Graaff, Lt. ter Zee III (T).

Amersfoort: J. A. C. Voges, Ritmeester.

Apeldoorn: P. Bodeman, Kapitein; J. W. van Hoorn Alkema, Kap. Art.

Breda: A. W. van der Steur, Cadet-Serg. Inf.

Diemen: L. van 't Hooft, Kap. Intendance.

Haarlem: A. F. van Dam, t. res. Lt. Klu. A.

Den Helder: R. A. Dekker, Lt. ter Zee T. I; F. de Blocq van Kuffeler, Lt. ter Zee I.

Hollandse Kading: J. N. J. van der Mey, Kap. ter Zee.

Rijen: Ir.P. Spek, Majoor Klu.

Vught: W. Vaartjes, Kap. Inf.

Buitenland

Frankrijk: M. M. R. Kartakusuma, Kolonel Inf. bij de Indonesische Ambassade te Parijs.

Indonesië: Soebijono, Lt. Kolonel, Djakarta.

Duitsland: Kolonel Askari, Militär Abteilung Indonesische Botschaft, Bonn.

Niettegenstaande de hogere porti-kosten (100 %) en de wederom gestegen papier- en drukkersprijzen ligt het niet in het voornemen van het Bestuur de contributie te verhogen. Maar dan moeten onze leden allen medewerken nieuwe leden te werven. Ieder beroeps- en reserve-officier dient lid te zijn van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

De contributie voor het werkjaar 1956—1957 (1 okt. 1956—30 sept. 1957) is vastgesteld op f 10,—. De leden, die *zulks nog niet gedaan hebben*, wordt dringend verzocht hun contributie wel te willen storten op postrekening 78828 van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, Den Haag.

Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt samengesteld: M. R. H. *Calmeyer*, Lt.-Gen. G.S. b.d., Lid v. d. 2e Kamer der Staten-Generaal, Voorzitter; J. H. *Couzy*, Lt.-Generaal der Art., Onder-Voorzitter; E. R. *d'Engelbronner*, Kolonel G.S., Redacteur Orgaan en W.J.; A. L. *van den Berge*, Brigade-Generaal G.S.; H. C. *Gautier*, Kolonel-vlieger; E. J. C. *van Hootegem*, Kolonel G.S.; Mr. F. R. *Mijnlieff*, Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid; J. M. *van Olm*, Schout-bij-nacht-vlieger; A. H. J. *van der Schatte Olivier*, Commandeur; J. J. *de Wolf*, Brigade-Generaal Genie b.d.; H. P. *Zielstra*, Generaal-Majoor-Vlieger; J. P. *Boots*, Res. Kolonel b.d., Secretaris-Penningmeester, van Alkemadeaan 215, 's-Gravenhage, telefoon 774621.

Geeft bij adresverandering kennis aan de Secretaris-Penningmeester,
en vergeet vooral niet ons een nieuw lid op te geven

van Alkemadeaan 215, 's-Gravenhage

Bünger

kranen zijn betrouwbare kranen.
Leverbaar voor alle doeleinden.
Hijsvermogen tot 12 ton.

Merton

Englands meest geperfectioneerde Over-
loader. Leverbaar op rupsen en luchtbanden.
Stortheogte van 2,10 m tot 5 m.

Hobbs

Bedrijfsurenmeter, geeft het juiste aantal draai-
uren van de motor aan.

Le Roi

Compressors — Tractairs.

Moto-Bug

Een Koehring produkt.
Eén machine voor 3 doeleinden.
Hopperbody — Platform — Heftruck.

Winget-Parsons

Sleuventrekkers.
Breedte van 20 cm tot 120 cm.
Diepte tot 259 cm.

Elektrische Aggregaten

met benzine- en dieselmotoren.

H. ENGLEBERT N.V. INDUSTRIËLE
AFDELING

's-Gravenhage — Theresiastraat 145 — Tel. 723904

WERKPROGRAMMA VOOR HET VERENIGINGSJAAR 1957—1958

Maand	Plaats	Spreker	Onderwerp
I oktober 1957	Den Haag	J. C. Smit, Kolonel van de Generale Staf	De verdediging van het achterland
II november 1957	's-Hertogenbosch	J. van Elsen, Majoor van de Generale Staf, Leraar aan de Hogere Krijgsschool	De plaats van de logistiek in de krijgswetenschappen
III januari 1958	Den Haag	J. H. de Vries, Kol. b.d. K.N.I.L., Hoofd Bureau Operaties van de Afdeling Organisatie Bescherming Bevolking van de Directie Openbare Orde en Veiligheid, Min. van Binnenl. Zaken	Problemen rond de „fall-out”
IV februari 1958	Den Haag	A. E. J. Modderman, Kapitein ter Zee, Directeur van de Marine Stafschool	De politiek en de strijdkrachten
V maart 1958	Ede	W. F. C. Stein, Majoor van de Generale Staf, Leraar aan de Hogere Krijgsschool	Veldartillerie in heden en toekomst
VI april 1958	Den Haag	C. W. A. Oyens, Commodore Klu	De technische gecompliceerdheid van moderne gevechtsvliegtuigen en de consequenties daarvan voor kleinere naties